

Yhteiskuntaopin kertausmateriaali lukiolaiselle

Jari Ukkonen (2019)

Sisältö:

Yhteiskuntaopin ylioppilaskoe, kiitettävän vastauksen tunnusmerkit ja ylioppilaskokeeseen valmistautuminen

YH1: Suomalainen yhteiskunta

- Suomi ja suomalaiset
- Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta
- Suomi on demokratia
- Vaalit ja vaikuttaminen
- Poliittinen vallankäyttö
- Loppukertaus ja yo-tehtävät

YH2: Taloustieto

- Tarpeet, tuotanto ja talouskasvu
- Kotitaloudet -talouden perusyksikkö
- Yritykset –talouden moottori
- Rahoitusmarkkinat
- Suomi globaalissa maailmassa
- Julkinen talous ja talouden häiriötilat
- Loppukertaus ja yo-tehtävät
-
- **YH3: Suomi ja Eurooppa muuttuvassa maailmassa**
- Suomi Euroopassa
- Eurooppalaisen integraation vaiheita
- Suomi Euroopan unionissa
- EU-kansalaisuus
- EU:n päätöksentekojärjestelmä
- Loppukertaus ja yo-tehtävät

YH4: Lakitieto

- Lain synty ja oikeusistuimet
- Perhelainsäädäntö
- Työoikeus
- Kuluttajan- ja tekijänoikeudet
- Rikos ja rangaistus
- Loppukertaus ja yo-tehtävät
- Loppukertausten oikeat rivit

Yhteiskuntaopin ylioppilaskoe

Yhteiskuntaopin sähköinen ylioppilaskoe on **kypsyyskoe**. Se ei mittaa niinkään yksittäisten detaljitietojen hallintaa, vaan kokeessa korostuvat kyky käsitellä ja yhdistellä suurempia kokonaisuuksia yli kurssirajojen.

Kokelaalta edellytetään taitoa yhteiskunnallisten ilmiöiden kriittiseen tarkasteluun ja erilaisten lähteiden tulkintaan. Näitä lähteitä kokeessa voivat olla erilaiset dokumentit, kirjallisuusotteet, sanomalehtikirjoitukset, blogitekstit, tilastot jne. Kokeeseen voi sisältyä myös videotehtävä, jonka sisältöön liittyy kysymyksiä. Videon voi katsella useampaan kertaan.

Yhteiskuntaopin koe muodostuu yhdeksästä tehtävästä, joista viiteen tulee vastata. Koeaika on tavallisesti kuusi tuntia, ellei kokelaalle ole myönnetty lisäaikaa jollakin perusteella. Vastausta kohden on siis yli tunti vastausaikaa. Tehtävät jakautuvat perustehtäviin, jotka arvostellaan **0-20** pisteeseen sekä laajempiin tehtäviin, joiden arvosteluasteikko on **0-30** pisteeseen. Kokeen ohjeistuksessa määritellään, kuinka moneen perus- ja laajempaan tehtävään saa vastata. Useat tehtävistä jakautuvat pienempiin osiin (a- b- c-kohdat), joista kustakin saa tietyn määrän pisteitä. Jokaiseen kohtaan tulee myös vastata mahdollisuuksien mukaan. Yo-kokeen maksimipistemäärä on 120 pistettä. Käytännössä kokelaan kannattaa vastata laajempiin 0-30 pisteen tehtäviin, jos aikoo päästä korkeimpiin arvosanoihin (e, l).

Tehtävät koskettavat **pakollisia** ja **syventäviä** valtakunnallisia kursseja 1-4. Mukana voi olla myös oppiainerajat ylittävä integroiva tehtävä esim. historiaan tai terveystietoon liittyen. Tehtävien jakautuminen kurseittain vaihtelee hieman vuosittain, mutta kokelaan tulee valmistautua niin, että pystyy vastaamaan tehtäviin mihin tahansa neljästä kurssista. YH4-kurssista on ollut poikkeuksetta kaksi tehtävää. Toinen niistä on perusessee, toinen eräänlainen ratkaistava case-tehtävä. Monista tehtävistä ei voi suoranaisesti sanoa, että ne liittyvät yhteen tiettyyn YH-kurssiin, vaan niissä voi olla elementtejä monista kurseista. Siksi on tärkeää kerrata kaikki neljä kurssia kunnolla ennen yo-koetta.

Kiitettävän yo-vastauksen tuntomerkkejä:

Ylioppilaskoe on edelleen kypsyyskoe. Kiitettävälle vastaukselle ei ole yksiselitteisiä tuntomerkkejä, mutta kiitettävästä vastauksesta löytyvät yleensä seuraavat piirteet:

- Loogisuus: teksti etenee järkevällä tavalla ja kokelas vastaa annettuun tehtävään järkevästi. Pahin mahdollinen virhe on vastata otsikon ohitse.
- Virheettömyys: yhteiskuntaopin kurssit sisältävät valtavasti yksityiskohtia, jotka myös muuttuvat alati. Peruskäsitteiden ja –termien hallinta on kuitenkin välttämätöntä vastauksen rakentamisessa. Taloustiedon ja lakitiedon teksti on kuin “oma kielensä”, joka on osattava pääpiirteissään. Perusfaktoissa ei voi olla horjuntaa- kokelaan tulee tietää, että Suomi on tasavalta, demokratia, oikeusvaltio ja hyvinvointiyhteiskunta – ja pystyttävä selittämään miksi.
- Sujuvuus: sähköisessä kokeessa vastauksen muokkaaminen on nopeaa ja helppoa. Sujuvaan kieleen tulee kiinnittää huomiota. Suomen kielen perusasioiden kanssa (yhdyssanat, isot ja pienet alkukirjaimet ym.) kompuroiva kokelas ei anna kovin vakuuttavaa kuvaa osaamisestaan ylipäätään. Merkittävää ei ole vain se, kuinka paljon asioista tietää, vaan miten asiat esitetään. Mitään ihannemittaa vastauksella ei ole, jokaisella kokelaalla on oma tyylinsä vastata. Mutta kiitettävässä vastauksessa on riittävästi syvyyttä ja kokonaisuus on hallittu.
- Perustelut: yhteiskuntaopin kokeessa ei juurikaan kysytä omia mielipiteitä. Mutta jos tehtävä edellyttää kannanottoa, se pitää tehdä. Mielipiteet ilman faktoihin perustuvia perusteluja ovat kuitenkin arvottomia (“musta tuntuu, että...”).
- Lähteiden käyttö: monissa tehtävissä on oheismateriaalia kuten dokumentteja ja tilastoja. Niitä on analysoitava ja käytettävänä apuna vastauksessa. Usein pelkällä tilaston tulkinnalla saa jo mukavasti pisteitä. Lähteiden kohdalla on aina kysyttävä: Kuka on kirjoittaja? Mikä on hänen asemansa? Milloin ja miksi lähde on syntynyt? Onko lähde luotettavaa tietoa -miksi?
- **TEHTÄVÄ:** Etsi yksi vanha yhteiskuntaopin koevastauksesi. Lue se läpi ja pohdi: Mitkä olivat vahvuudet? Missä oli parantamisen varaa? Vertaa vastausta yllä mainittuihin kiitettävän vastauksen tunnusmerkkeihin. Kuinka monia piirteitä vastauksestasi löytyi?

• Ylioppilaskokeeseen valmistautuminen:

- Etsi käsiisi kaikki kurssimateriaalit: kirjat, muistiinpanot, jaetut lisämateriaalit, kokeet
- Laadi itsellesi aikataulu, ettei kiire pääse yllättämään: missä järjestyksessä luet neljä kurssia ja miten kertaat lopuksi. Usein kokelaat aloittavat valmistautumisen yo-kokeeseen liian myöhään, mikä aiheuttaa turhaa stressiä. Muista, että syksyn kirjoittajilla on myös lukiokursseja käynnissä eli lukeminen yo-kokeeseen tulee rytmittää muun koulunkäynnin oheen.
- Listaa kurseittain heikot kohtasi, jotka erityisesti vaativat kertausta. Jos olet suorittanut kurssit aikanaan huolella, kyse on todellakin kertaamisesta, ei uuden opettelusta. Jos lukiosi tarjoaa erillistä kertauskurssia, osallistu siihen. Voit vielä oppia uutta ja kysellä! Usein kertauskursseilla myös kirjoitetaan harjoitusvastauksia, jotka opettaja arvioi.

- Tee lukiessasi muistiinpanoja, tiivistelmiä, miellekarttoja, jotka helpottavat mieleen painamista ja kertaamista.
- Seuraa mediaa. Ajankohtaiset tapahtumat- vaalit, sote, Brexit- voivat hyvinkin tulla mukaan kokeeseen, eikä niistä ole välttämättä oppikirjoissa juuri mitään. Suositeltavia medioita ovat esim. www.yle.fi ja www.hs.fi

-
-

YH1 Suomalainen yhteiskunta

1. LÄHTÖTESTI:

Vastaa ilman nettiä tai kirjoja seuraaviin peruskysymyksiin:

- Mikä on Suomen valtiomuoto?
- Mikä on Suomen nykyinen asukasluku?
- Kuinka monta kuntaa Suomessa on?
- Kuka on tämänhetkinen Suomen pääministeri?
- Kuinka monta puoluetta on eduskunnassa?
- Mitkä puolueet ovat tällä hetkellä oppositiossa?
- Mitkä ovat seuraavat Suomessa järjestettävät vaalit?
- Mitä sote -uudistuksella tarkoitetaan?
- Kuka johtaa Suomen ulkopoliittikkaa?
- Millaisia vaikutusmahdollisuuksia kuntalaisella on omassa kotikunnassaan?

2. Suomi ja suomalaiset

Suomi on **homogeeninen** eli yhdenmukainen kansa: väestö koostuu pääosin yhdestä kansasta

-> vertaa Ruotsiin, Saksaan tai Isoon-Britanniaan -> ne ovat heterogeenisiä kansakuntia

- Väkimäärä noin 5,5 miljoonaa (kasvu hidasta)
- Ulkomaalaisia ovat muualla kuin Suomessa asuvia Suomen kansalaisia (Espanja, Ruotsi...)
- Uusmaalaisia ovat maahanmuuttajat ja heidän lapsensa
- Perinteiset vähemmistöt: saamelaiset (alkuperäiskansan status), romanit, juutalaiset ja tataarit
- Suomenruotsalaiset ovat kielellinen vähemmistö: noin 5% väestöstä -> Suomi on virallisesti **kaksikielinen** -> miten se näkyy/vaikuttaa?

Väestökehitykseen liittyvät haasteet:

- Matala syntyvyys (noin 1,3 lasta/nainen) -> ikäpyramidi vääristyy, kun väestö ikääntyy -> huoltosuhde vääristyy -> kuka tekee työt ja maksaa verot tulevaisuudessa? Miten syntyvyyteen voisi vaikuttaa?
- Maan pitäminen kokonaan asuttuna on mahdotonta, jos väestökehitys ei muutu
- Maahanmuutto: maahanmuuttajia ovat siirtolaiset, pakolaiset ja turvapaikanhakijat
- Osa tulee Suomeen ihmisuhteiden, opiskelupaikan tai työn perässä (= **siirtolainen**)
- Osa tulee Suomeen, koska henki on uhattuna sodan tai vainon takia (= **pakolainen, turvapaikanhakija**)
- Turvapaikkaa voi hakea Suomen rajalla tai maahan saavuttuaan, jokainen hakemus on käsiteltävä asiallisesti -> suurin osa palautetaan lähtömaahan (jos sitä pidetään turvallisena), osa saa turvapaikan Suomesta
- Kotouttamisella tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla pyritään **integroimaan** maahanmuuttajat osaksi suomalaista yhteiskuntaa (esim. opetus)

POHDI ja TUTKI: a) Mistä Suomeen muutetaan eniten tällä hetkellä? b) Miksi juuri näistä maista? c) Ovatko maahanmuuttajat Suomelle rasite vai mahdollisuus? Perustelee!

www.tilastokeskus.fi

<https://findikaattori.fi/fi/14>

d) Tarkastele Suomen väestön ikärakennetta oheisen diagrammin pohjalta ja pohdi sen aiheuttamia haasteita Suomelle.

Suomen kansalaisuus:

Kansalaisuus tuo mukanaan monia oikeuksia ja velvollisuuksia. Ne on kirjattu peruslakiin (v.2000).

Suomen kansalaisuuden voi saada:

A) Syntymän perusteella: suomalaisen naisen synnyttämä lapsi on Suomen kansalainen. Jos lapsen isä on Suomen kansalainen ja avioliitossa ulkomaalaisen kansalaisen kanssa, lapsi on niin ikään Suomen kansalainen.

B) Hakemuksen perusteella: kansalaisuuden saamisen ehdot ovat täysi-ikäisyys, riittävän pitkä oleskelu Suomessa (min. 5 vuotta), riittävän hyvä suomen, ruotsin tai viittomakielen taito, kyky elättää itsensä omalla työllä ja nuhteettomuus (ei rikosrekisteriä).

C) Ilmoituksen perusteella: esim. suomalaisen isän lapsi, Suomessa yli viisi vuotta asunut toisen Pohjoismaan kansalainen tai vähintään 12 -vuotias adoptiolapsi

Myös **kaksoiskansalaisuus** on mahdollista eikä se edellytä luopumista Suomen kansalaisuudesta. Jos vanhemmat ovat eri kansallisuutta tai suomalainen lapsi syntyy ulkomailla, voidaan hakea kaksoiskansalaisuutta.

EU-kansalaisuus täydentää Suomen kansalaisuutta, se ei ole ristiriidassa Suomen kansalaisuuden kanssa. Jokainen Suomen kansalainen on samalla EU-kansalainen.

Pohjoismaiden välillä on tehty monia sopimuksia, joiden perusteella maasta toiseen muuttaminen on ollut vapaata vuosikymmeniä, samoin työmarkkinat ovat vapaat ja sosiaaliturva yhteinen. Pohjoismaiden kansalainen voi tietyin rajoituksin osallistua esim. kuntavaaliin ehdokkaana ja äänestäjänä.

Kansalaisen velvollisuudet:

- Maanpuolustusvelvollisuus koskettaa jokaista kansalaista, miehillä on erillinen asepalvelus, jonka naiset voivat suorittaa vapaaehtoisena. Asepalveluksen sijaan on vapaus valita siviilipalvelus. Totaalikieltäytyjät tuomitaan vankeuteen. Kriisin aikana jokainen Suomen kansalainen on velvollinen puolustamaan maata tavalla tai toisella.
- Lakien noudattaminen: kukaan ei ole lain ylä- tai ulkopuolella. Myös muut kuin Suomen kansalaiset, jotka oleskelevat Suomessa, ovat velvollisia noudattamaan maan lakeja.
- Verovelvollisuus: tuloista ja omaisuudesta maksetaan erilaisia veroja valtiolle ja kunnalle. Veronkierto on vakava rikos.
- Oppivelvollisuus
- Statusvelvollisuus: eli nimipakko merkitsee, että jokaisella kansalaisella tulee olla nimilain mukaisesti etu- ja sukunimi.
- Yleinen auttamis- ja todistamisvelvollisuus: kuka tahansa voidaan viranomaisen toimesta määrätä auttamaan esim. liikenneonnettomuuden tai katastrofin sattuessa. Jokainen on myös velvollinen todistamaan rikostapauksessa, ellei se kosketa lähiomaista.
- Luottamustehtävien vastaanottaminen: esim. kunnallisessa päätöksenteossa luottamustehtävään ehdotetun henkilön tulee ottaa tehtävä vastaan, ellei hänellä ole painavia syitä kieltäytymiselle (jäävyys, korkea ikä, terveydentila, pitkä kokemus luottamustehtävissä).

POHDI ja TUTKI: Selvitä esimerkiksi perustuslain avulla Suomen kansalaisen oikeudet. Laadi lista

A) jokaiselle kuuluvista oikeuksista b) jokaiselle kuuluvista vapauksista

C) mikä näistä oikeuksista tai vapauksista on sinulle erityisen tärkeä? Miksi?

Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta

Taustaa:

- Suomi oli vielä 1930-luvulla suhteellisen köyhä, agraarinen yhteiskunta; suurin osa suomalaisista eli maaseudulla ja sai elantonsa alkutuotannosta. Perheet olivat usein monilapsisia eikä kaikilla lapsilla ollut mahdollisuutta opiskella.
- Ensimmäisiä askeleita hyvinvointivaltion suuntaan olivat lait oppivelvollisuudesta (1921) ja äitiysavustuksesta (1937). Aluksi yhteiskunnan tukitoimet kohdistettiin kaikkein köyhimmille perheille, vähitellen ajatus laajeni kohti **universalismia** (=palvelut ja tuet kuuluvat jokaiselle kuten lapsilisä).
- Toisen maailmansodan jälkeen tarpeita oli paljon: maa oli jälleenrakennettava, karjalaiset asutettava, sotavammaiset ja –veteraanit saatava kiinni arjesta. Suuret ikäluokat syntyivät 1940-luvun lopulla (jopa yli 120 000 lasta/vuosi).
- Suomi koki voimakkaan rakennemuutoksen; väkeä muutti 1950- 60 –luvuilla maalta kaupunkeihin ja Suomesta Ruotsiin työn ja paremman elintason perässä. Suomi kaupungistui ja modernisoitui.
- Mallia hyvinvointivaltion rakentamiseen otettiin Isosta-Britanniasta ja Ruotsista (**pohjoismainen malli**)
- Järjestelmä pohjautuu eduskunnan säätämiin lakeihin ja se katetaan lähinnä verotuksella
- Hyvinvointivaltion pyrkii turvaamaan jokaiselle perustarpeet myös ns. **sosiaalisten riskien** varalta: äitiys, työttömyys, tapaturma, vanhuus.
- Hyvinvointivaltiosta on menty **hyvinvointiyhteiskunnan** suuntaan; kansalaisille itselleen haluttiin siirtää vastuuta omasta hyvinvoinnista. Valtiovetoisuudesta kohti omavastuuta.
- 1990-luvun taloudellinen kriisi herätti kritiikin hyvinvointivaltiota kohtaan: sitä alettiin pitää kankeana, kalliina ja kansalaisia passivoivana. Kritiikki johti erilaisiin leikkauksiin taloudellisten resurssien kavennettua.
- Vuosia työn alla olleen sote -uudistuksen tavoitteena on rakentaa sosiaali- ja terveyspalveluiden osalle uusia järjestelmä, joka takaa paremmin jokaiselle pääsyn osaksi sosiaali- ja terveyspalveluita. Samalla helpotetaan kuntien taakkaa: useimmassa kunnassa sote-menot ovat kunnan suurin menoerä vuosittain. Ongelmana on maan eri osien väliset suuret erot ja asiaan kohdistuva poliittinen paine. Rinteen hallitus on päättänyt jatkaa sote –mallin rakentamista 18 maakunnan pohjalta.

Suomelle tyypillistä:

- Universalismi (esim. Perusopetus pyritään turvaamaan kaikille asuinpaikasta riippumatta)
- Naisten voimakas osallistuminen työelämään kodin ulkopuolella (noin 70% naisista)
- Valtion roolin korostuminen- vrt. Välimeren maat (perhe, suku) ja USA (vapaaehtoisjärjestöt, kirkot)
- Vahva **sosiaaliturva**, joka katetaan pääosin verojen kautta. Sote- ja koulutuspalveluita järjestetään myös yksityisin varoin (yksityiskoulut, hoivakodit, yksityissairaalat jne.)
- Suomea pidetään tiukan verotuksen maana- toisaalta suomalainen saa veroilleen paljon vastiketta.
- Maan eri osien väliset suuret erot (vrt. pääkaupunkiseutu -kasvukeskukset- taantuvat alueet). Palveluiden tasa-arvoista saatavuutta on vaikea toteuttaa.
- Haasteita ovat 2010-2020 –luvuilla ikääntyvä ja vähenevä väestö sekä maahanmuuton aiheuttamat haasteet. Onko järjestelmää mahdollista pitää pystyssä?

POHDI ja TUTKI

A) Mitä erilaisia hyvinvointivaltion palveluita olet käyttänyt tähänastisessa elämässäsi?

B) Mitä tulet todennäköisesti käyttämään tulevaisuudessa?

C) Millainen maa Suomi olisi, jos se ei olisi hyvinvointivaltio?

Käytä apuna sivustoa www.kela.fi

D) Millaista tukea yhteiskunta tarjoaa opiskelijalle?

E) Pohdi seuraavien palveluiden merkitystä suomalaisille: äitiys- ja isyysvapaa, kansaneläke ja lapsilisä.

Suomi on demokratia

Lähtökohta:

“Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta” (Suomen perustuslaki)

- **Demokratia merkitsee:**
- Kansanvaltaa (demos=kansa)
- Enemmistöpäätöksiä, joihin vähemmistö tyytyy
- Rehellisiä ja vapaita vaaleja
- Kansalaisvapauksia ja ihmisoikeuksia kunnioitetaan
- Median vapaata toimintaa (ei sensuuria)

Suomi on edustuksellinen demokratia:

- Käytännössä demokratia toimii vaaleilla määräajaksi valittujen luottamushenkilöiden kautta -> kunnanvaltuutetut, kansanedustajat, mepit
- Luottamustoimiin valitaan vapaaehtoisuuden pohjalta
- Luottamustoimista maksetaan palkkioita, ei palkkaa
- Osa tehdään oman työn ohella, osa kokopäiväisesti
- Oppositiolla on tärkeä rooli demokratiassa
- Oppositioon kuuluvat kaikki ne, jotka eivät ole vallassa esimerkiksi hallituksen ulkopuolelle jääneet eduskuntapuolueet
- **Vallan kolmijako:** vallan keskittymisen estämiseksi valta jaetaan lainsäädäntötoimeenpano- ja tuomiovalttaan, joita käyttävät eri tahot (eduskunta-hallitus-riippumattomuustuimet)
- Ajatus vallan kolmijaosta tulee valistusajan Ranskasta 1700-luvulta (Montesquieu)

Puolueet ja kansalaisjärjestöt

- Puolueet ovat aatteellisia yhdistyksiä, jotka kokoavat yhteen samoihin arvoihin uskovia ihmisiä, jotka pyrkivät vaikuttamaan yhteiskunnassa tehtäviin päätöksiin
- Suomessa on **monipuoluejärjestelmä**: puolueita saa perustaa vapaasti ja maassa on monia keskisuuria ja pieniä puolueita
- Puolueet ovat avoimia yleispuolueita; niiden toimintaan voi vapaasti liittyä mukaan, jos kannattaa puolueen tavoitteita ja maksaa jäsenmaksua
- Puoluetoiminta on perinteinen vaikutuskanava ja mahdollisuus nousta vallan huipulle
- Puolueet mittaavat kansansuosiotaan vaaleissa
- Puolueen perustamiseen vaaditaan 5000 kannattajaa, puolueella tulee olla ohjelma ja johto (puheenjohtajat, puoluesihteerit), joka valitaan **puoluekokouksessa**
- Puolueen toiminta ei saa olla mitään kansanryhmää tai vähemmistöä vastaan tähdättyä (avoin rasismi)
- Rekisteröity puolue (rp.) voi saada toimintaansa **puoluetukea**
- Jos puolue jää kaksissa peräkkäisissä eduskuntavaaleissa ilman paikkoja, se poistetaan puolerekisteristä
- Puolue voi myös itse lopettaa toimintansa, sulautua toiseen puolueeseen tai vaihtaa nimeä puoluekokouksen päätöksellä
- Iso-Britannia, Yhdysvallat on perinteinen **kaksipuoluejärjestelmä**
- Kiina on **yksipuoluejärjestelmä**

POHDI ja TUTKI:

- A) Kuinka monta puoluetta eduskunnassa toimii tällä hetkellä?
- B) Mitkä puolueista ovat hallituksessa/oppositiossa?
- C) Selvitä puolerekisteristä, mitä muita puolueita Suomessa toimii?

Kansalaisjärjestöt:

- Ovat hallituksista riippumattomia kansalaisten perustamia järjestöjä (**NGO**=Non-Governmental Organisation) -> eivät saa toiminnalleen valtiolta rahallista tukea
- Toiminta perustuu vapaaehtoisten työhön ja lahjoitukseen
- Suomessa toimii yli 100 000 järjestöä: martat, partioliike, SPR, Luonto-Liitto, Seta, Amnesty International jne. -osa kansallisia, osa kansainvälisiä, osa poliittisia, osa epäpoliittisia
- Vähemmistöt, ihmisoikeudet ja luonto vahvasti edustettuina- usein ns. yhdenasianliikkeitä vrt. puolueiden ohjelmat
- Ovat osa kolmatta sektoria- täydentävät yhteiskunnan palveluita omalla työllään

- Perustuu **suoraan toimintaan** ja **lobbaukseen** eli tiedolla painostamiseen ja vaikuttamiseen, ei perinteistä poliittista toimintaa -> tempaukset, adressit, mielenosoitukset, kansalaiskeräykset, päätöksentekijöiden tapaamiset
- Puolueita kiinnostavampia nuorten keskuudessa: ajatus epäkohtiin vaikuttamisesta suoran toiminnan keinoin kiinnostaa nuorisoa puoluetoimintaa enemmän

POHDI ja TUTKI:

A) Valitse yksi itseäsi kiinnostava kansalaisjärjestö, mene sen sivuille ja tutustu kansalaisjärjestön toimintatapoihin, tavoitteisiin ja rahoitukseen. Esim:

www.martat.fi www.partio.fi www.amnesty.fi www.porkkanamafia.fi www.seta.fi

Vaalit ja vaikuttaminen

Mitä valta on?

- Se joka vaikuttaa toisten asenteisiin, arvoihin ja käyttäytymiseen on vallankäyttäjää
- Puolueet pyrkivät toiminnallaan pääsemään valtaan
- Vallalla on monia ilmenemismuotoja: **taloudellista** valtaa käyttävät suuryritykset ja pankit, **kulttuurillista** valtaa käyttävät media ja kirkko, **poliittista** valtaa puolueet ja poliitikot
- Valta voi perustua traditioihin (perinteisiin) esim. perinteinen isä perheen pää -ajattelu tai **asiantuntijuuteen** (tutkijat, professorit jne.)
- **Näkymätön valta** on kytkeytynyt esim. kielenkäyttöön - puhummeko oppilaista, opiskelijoista vai asiakkaista?

Lähde: Pixabay

Valtaa voidaan hajauttaa tai keskittää:

- Jos valta kasautuu yhdelle henkilölle tai pienelle joukolle= **DIKTATUURI**
- Jos valta on muutaman harvan käsissä, puhutaan **OLIGARKIASTA**
- Valtio, jota johdetaan uskonnon pohjalta, on **TEOKRATIA**
- Kun valta pyritään pitämään kansalla, puhutaan **DEMOKRATIASTA**
- Demokratiaa ja diktatuuria pidetään toistensa vastakohtina vallanjaossa
- Puhtaita demokratioita ja diktatuureja on vaikea osoittaa, monissa maissa on piirteitä molemmista: Venäjällä pidetään säännölliset, suhteellisen vapaat vaalit, mutta toisaalta kaikki puolueet /ehdokkaat eivät voi osallistua vapaasti vaalikampanjointiin, vaalivilppi on tavallista, sananvapaus rajattua -> oligarkia

Putinin Venäjä on oligarkia, jossa on demokraattisia ja yksinvaltaisia piirteitä esim. vaaleja pidetään, mutta ne eivät aina ole rehelliset tai vapaat. Kansalaisten sananvapaus on rajallinen ja seksuaalivähemmistöjen asema tukala. Lähde: Pixabay.

- Tutki demokratiakehitystä ja sananvapauden tilaa maailmalla lukemalla oheinen artikkeli <https://www.maailma.net/uutiset/ena-neljannes-maailman-maista-on-turvallisia-toimittajille-tilanne-heikkenee-myos-aiemmin>

-

- **Demokratian ja diktatuurin vertailua**

Demokratia= kansanvalta	Diktatuuri= yksinvalta
Valta kansan vaaleilla määrääjäksi valitsemilla luottamushenkilöillä	Valta yhdellä henkilöllä/pienellä klikillä, joka noussut valtaan epädemokraattisesti
Vaalit säännölliset, vapaat, rehelliset	Vaaleja ei järjestetä tai ne ovat epävapaat
Yksilön oikeudet ja vapaudet kirjattu lakiin	Yksilön oikeuksia ja vapauksia rajoitetaan
Vapaa kriittinen media	Media diktatuurin valvonnassa/palveluksessa
Oikeusvaltion periaatteita kunnioitetaan	Oikeusvaltiota ei tavoitella, tuomiovaltaa ei erotettu poliittisesta vallasta
Oppositiolla merkittävä rooli	Opposition toiminta tukahdutettu

-

Vaaleissa noudatettavia periaatteita:

- Vaalit ovat keskeinen osa toimivaa demokratiaa
- Suomessa on **yleinen ja yhtäläinen äänioikeus**: kaikki viimeistään vaalipäivänä 18 vuotta täyttäneet saavat äänestää ja asettua ehdolle vaaleissa
- Ensimmäiset yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvat vaalit olivat vuoden 1907 eduskuntavaalit. Ne olivat myös ensimmäiset vaalit Suomessa, joihin naiset saivat osallistua äänestämällä ja ehdokkaaksi asettumalla. Ikäraja oli 24 vuotta.
- **Vaalirikokseen** syyllistynyt henkilö voi saada sakkoja ja menettää äänioikeutensa

- **Vaalisalaisuus** pyritään turvaamaan vaalipaikalla monin keinoin: äänestyskopit, taitettavat äänestyslipukkeet. Ei tarvitse paljastaa kenellekään, ketä äänestää. Vaalirauha äänestyspaikoilla.
- Virossa on mahdollista äänestää myös netin kautta; Suomessa nettiäänestämisen tietoturvariskejä pidetään edelleen suurina, nettiäänestämistä on kokeiltu pienessä mittakaavassa
- Suomessa käyty keskustelua 16-vuotiaiden äänioikeudesta (Itävalta)

Vaalijärjestelyt:

- Suomi on jaettu **vaalipiireihin**; kuntavaalissa kukin kunta on oma vaalipiirinsä, eduskuntavaalissa 13 vaalipiiriä, europarlamentti- ja presidentinvaalissa koko maa on yhtä vaalipiiriä
- Vaaleissa on mahdollisuus äänestää ennakkoon ennen varsinaista vaalipäivää: syytä tai perustetta ennakkoäänestämislle ei kysytä.
- Eduskuntavaalissa 200 kansanedustajapaikkaa jaetaan vaalipiirien kesken asukasmäärän perusteella- **Ahvenanmaa** poikkeus (aina 1 kansanedustaja)
- Kansanedustajamäärän alentamisesta käydään jatkuvaa keskustelua, myös eduskuntavaaleissa käytettävä suhteellinen vaalitapa on herättänyt kritiikkiä, koska pienissä vaalipiireissä suurten puolueiden valta korostuu vaalitavan takia.
- Ehdokasasettelu on vapaata: puolueet ja valitsijyhdistykset voivat asettaa ehdokkaita; presidentinvaalissa vain yksi ehdokas/eduskuntapuolue tai valitsijyhdistys (vähintään 20 000 kannattajaa).
- **Europarlamenttivaaleissa** ovat äänioikeutettuja Suomen kansalaisten lisäksi ne EU:n jäsenvaltioiden kansalaiset, jotka ovat ilmoittaneet maistraatille haluavansa olla ainoastaan Suomessa äänioikeutettuja. Jos Suomen kansalainen ilmoittautuu äänioikeutetuksi jossain muussa EU:n jäsenvaltiossa, hän ei voi äänestää Suomen ehdokkaita.
- **Kunnallisvaaleissa** ja **kunnallisissa kansanäänestyksissä** ovat äänioikeutettuja ne, joilla on kotikunta Suomessa. Suomen kansalaisten lisäksi äänioikeutettuja ovat EU:n jäsenvaltioiden sekä Islannin ja Norjan kansalaiset. Myös muut ulkomaalaiset ovat äänioikeutettuja, jos he ovat asuneet vakinaisesti Suomessa yli kaksi vuotta.
- Varsinaisten vaalien ohella maassa järjestetään valtiollisia ja kunnallisia **kansanäänestyksiä**, joissa kysytään mielipidettä johonkin kunnan/valtakunnan kannalta tärkeään kysymykseen.
- Vastausvaihtoehdot ovat kyllä tai ei.
- Valtiollisia kansanäänestyksiä on järjestetty kaksi kertaa; kieltolaista (1931) ja EU-jäsenyydestä (1994). Kansanäänestykset eivät ole luonteeltaan sitovia ja ne vaativat aina lain ennen kuin ne voidaan pitää.

Tulevat vaalit:

- Vuonna 2019 eduskunta- ja europarlamenttivaalit
- Vuonna 2021 kuntavaalit
- Vuonna 2023 eduskuntavaalit
- Vuonna 2024 presidentinvaali ja europarlamenttivaalit

- Vuonna 2025 kuntavaalit
- Vuonna 2027 eduskuntavaalit
- Mahdolliset maakuntavaalit viiden vuoden välein (ajankohtaa ei ole päätetty)

Vuoden 2019 eduskuntavaalit:

Puolue	Äänimäärä	%	Muutos v. 2015 vaaleista %-yks.	Paikkoja	
				2019	2015
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP)	546 471	17,7	1,2	40	34
Perussuomalaiset (PS)	538 805	17,5	-0,2	39	38
Kansallinen Kokoomus (KOK)	523 957	17,0	-1,2	38	37
Suomen Keskusta (KESK)	423 920	13,8	-7,3	31	49
Vihreä liitto (VIHR)	354 194	11,5	3,0	20	15
Vasemmistoliitto (VAS)	251 808	8,2	1,0	16	12
Suomen Ruotsalainen kansanpuolue (RKP)	139 640	4,5	-0,3	9	9
Suomen Kristillisdemokraatit (KD)	120 144	3,9	0,4	5	5
Sininen tulevaisuus (SIN)	29 943	1,0	1,0	-	-
Muut puolueet	63 452	2,1	0,2	-	-
Muut	89 582	2,9	2,0	2	1
Yhteensä	3 081 916	100		200	200
Naiset	1 606 115	52,4	5,5	94	83
Äänestysprosentti 1) 72,1 (ulkosuomalaiset ml. 68,7)					

1) Suomessa asuvat Suomen kansalaiset

Lähde: [Tilastokeskus, Eduskuntavaalit](#)

Kansalaisen muita vaikutuskanavia:

- Puoluetoiminnan ja kansalaisjärjestöjen ohella aktiivinen kansalainen voi käyttää monia muitakin vaikutuskanavia
- Sosiaalinen media on merkittävä vaikutuskanava: se mahdollistaa nopeasti ja edullisesti suurtenkin ihmisjoukkojen tavoittamisen ja interaktiivisuuden
- Perinteinen kirjoittelu sanomalehtiin
- **Adressien kerääminen, kansalaisaloitteeseen** tarvitaan 50 000 allekirjoitusta
- Mielenosoituksen järjestäminen on vapaata kaikille maassa oleskeleville

- Kuntatasolla aloitteet, valitukset, kantelut ja oikaisupyynnöt: Suomessa yli 300 kuntaa, joilla laaja **itsehallinto** (yli 100 kaupunkia)
- Kunnat hoitavat niille laissa määrättyjä tehtäviä, jotka liittyvät peruspalveluihin
- Kunnallisvaaleissa valitaan valtuutetut, jotka käyttävät kunnassa korkeinta päätäntävaltaa (taloudelliset asiat): valtuuston koko riippuu kunnan asukasmäärästä
- Kunnanvaltuuston ohella valtaa käyttävät kunnanhallitus (toimeenpanovalta), lautakunnat ja kunnanjohtaja (korkein virkamies).
- Kansalaisjärjestötoiminta ja lobbaus

POHDI ja TUTKI:

A) Mitkä vaalit Suomessa järjestetään neljän/viiden/kuuden vuoden välein?

B) Tiivistä eduskuntavaalien 2019 tulos kolmeen lauseeseen. Käytä apuna oheista tilastoa.

C) Mitkä puolueet poistettiin puolerekisteristä ja miksi? Lue oheinen artikkeli.

https://vaalit.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410853/kaksi-puoluetta-poistettiin-puolurekisterista

D) Miten nuorison kiinnostusta politiikkaan ja äänestämiseen voitaisiin lisätä?

E) Mitkä vaaleista kiinnostavat suomalaisia eniten/vähiten? Miksi?

www.vaalit.fi

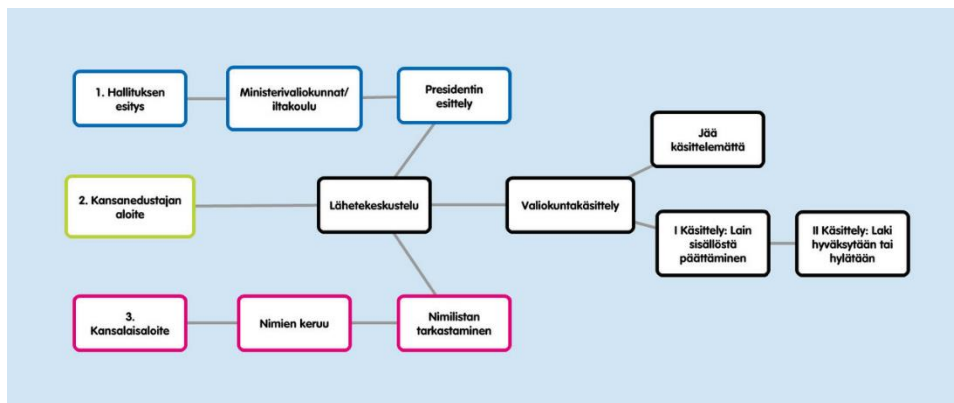
Poliittinen vallankäyttö

Lähde: Wikipedia

Eduskunta

- Eduskunnan koolla oloaika=**valtiopäivät** (presidentti avaa)
- 200 kansanedustajaa valitaan neljäksi vuodeksi kerrallaan (vaalikausi 4 vuotta)
- Eduskuntatyötä johtaa kansanedustajien keskuudestaan valitsema **puhemies** (+ kaksi varapuhemiestä)
- Kansanedustajat jakautuvat puolueiden mukaan eduskuntaryhmiin
- Kansanedustajat toimivat valiokunnissa (kukin ainakin yhdessä): 16 erikoisvaliokuntaa ja suuri valiokunta, joka keskittyy EU-asioihin
- Kansanedustajaa ei saa painostaa tai pakottaa mihinkään kansanedustajan toimesta
- Kansanedustajat istuvat salissa eduskuntaryhmittäin niin, että oikeistolaiset (porvarilliset) puolueet istuvat puhemiehen oikealla ja työväenpuolueiden edustajat vasemmalla puolella. Keskusta on sijoitettu salin keskelle.
- Yksittäinen kansanedustaja voi tehdä laki-, talousarvio- ja toimenpideoitteita

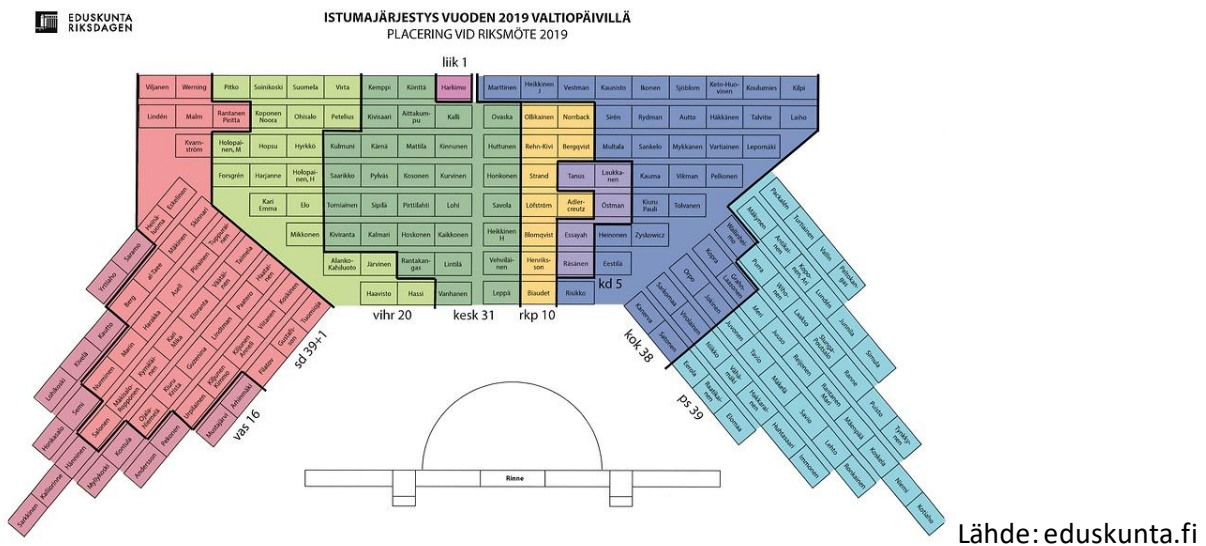

Uusi laki voi syntyä hallituksen esityksestä, kansanedustajan lakialoitteesta tai kansalaisaloitteesta.

Presidentti vahvistaa kaikki lait. Jos hän ei vahvista, laki palautuu eduskuntaan. Jos eduskunta hyväksyy lain muutoksitta, se tulee voimaan ilman presidentin allekirjoitusta.

Perustuslain säädännässä vaaditaan suurempia enemmistöjä (2/3 kansanedustajista) koska perustuslait ovat suomalaisen yhteiskunnan kivijalka. Perustuslakialoite voidaan julistaa kiireelliseksi (5/6 enemmistöllä) ja hyväksyä samoilla valtiopäivillä (2/3 enemmistöllä). Perustuslaki voidaan jättää lepäämään yli seuraavien vaalien.

- **Eduskunnan tehtävät:**
- Lakien säätäminen keskeisin tehtävä (lain syntyvaiheet oheisessa kuviossa)
- Valtion taloudesta päättäminen (=budjetti)
- Pääministerin valinta ja hallituksen toiminnan valvonta
- Osallistuminen EU-asioiden ja ulkopoliittikan hoitoon
- Sodasta ja rauhasta päättäminen yhdessä presidentin kanssa
- Ulkopoliittisten sopimusten ratifiointi (=vahvistaminen)
- Merkittävänä kansalaisten edunvalvojana ja keskustelufoorumina toiminen

Hallituksen valvonta:

- Hallituksen tulee nauttia eduskunnan luottamusta tai erottava (=parlamentarismi)

Kansanedustajat voivat valvoa hallituksen toimintaa tekemällä:

A) kirjallisia kysymyksiä: vastaus kirjallisena 21 päivän aikana

B) suullisia kysymyksiä (kyselytunti): suulliset vastaukset suorassa tv-lähetyksessä

C) välikysymyksen (vaatii vähintään 20 kansanedustajaa taakseen, pyrkii koko hallituksen kaatamiseen->opposition suosiossa): vastaus kahden viikon kuluessa

->välikysymyskeskustelu->äänestys hallituksen luottamuksesta

->luottamuslause ->hallitus jatkaa

TAI epäluottamuslause ->hallituksen erottava

www.eduskunta.fi

Valtioneuvosto

Hallitus= valtioneuvosto +presidentti

Valtioneuvosto= pääministeri + riittävä määrä muita ministereitä, ministeriöiden virkamiehet ja oikeuskansleri

Hallituksen tehtävät:

- Käyttää korkeinta toimeenpanovaltaa
- Sovittaa yhteen valtionhallinnon ja eri ministeriöiden toimintaa
- Tekee eduskunnalle esityksiä uusista laeista
- Valmistele vuosittaisen budjetin eduskunnan hyväksyttäväksi
- Toteuttaa hallitusohjelman tavoitteita
- Pääministeri johtaa Suomen EU-suhteita (huippukokoukset)
- Ulkopoliitiikan johtaminen yhdessä presidentin kanssa

Säätalolla käytiin kevään 2019 hallitusneuvottelut suurimman eduskuntapuolueen puheenjohtajan Antti Rinteen johdolla. Lähde: Wikipedia.

Syntyvaiheet:

- Eduskuntavaalit 4 vuoden välein ("pääministerivaalit")

- Suurimman puolueen pj. aloittaa hallitusneuvottelut hallitustunnustelijana
- Jos ne onnistuvat, hänestä tulee uusi pääministeri
- Kukin eduskuntaryhmä vastaa hallitustunnustelijan esittämiin kysymyksiin
- Eduskunta äänestää pääministeriehdokkaan hyväksymisestä tunnusteluiden jälkeen
- Hallitustunnustelija äänestetään pääministeriksi; jollei hän saa äänten enemmistöä, hallitusneuvottelut alkavat uudelleen ja eduskunta äänestää taas pääministeristä
- Presidentti myöntää eron edelliselle hallitukselle ja nimittää välittömästi uuden tehtävänsä
- Hallitus antaa hallitusohjelmansa tiedonantona eduskunnalle
- Saatuaan eduskunnalta luottamuksen, hallituksen toiminta voi alkaa

Kuka voidaan valita ministeriksi?

- **Perustuslain mukaan kuka tahansa “taitavaksi ja rehelliseksi tunnettu Suomen kansalainen”**
- Käytännössä pääministeri kokoaa sopivan joukon ja salkkujen jaosta päätetään mukaan tulevien puolueiden kesken niin, etteivät keskeiset salkut mene samalle puolueelle
- Ministerit ovat useimmiten politiikassa ansioituneita kansanedustajia
- Sukupuolijakoon ja maan eri alueiden edustavuuteen kiinnitetään huomiota
- Rehellisyydelle on tarkoitettu lähinnä sitä, että ministerillä ei olisi rikosrekisteriä, mutta tässäkin voidaan joustaa
- Ennen ministeriksi nimitystä jokaisen ministeriehdokkaan tulee tehdä selvitys veloista, varoista ja erilaisista vastuutehtävistään
- Ministeri voi olla samanaikaisesti kansanedustaja, mutta ei meppi
- Pääministerin asema korostuu, koska hän on usein myös suurimman puolueen puheenjohtaja, kokoaa ympärilleen hallituksen sopivista ministereistä ja edustaa Suomea EU-huippukokouksissa

Erilaiset hallitukset:

enemmistöhallitus	Takana yli 100 kansanedustajaa, mukana useampia puolueita, edellytykset pitkäjänteiseen työhön
vähemmistöhallitus	Takana alle 100 kansanedustajaa, kaatuu helpommin epäluottamusäänestyksessä
yhteishallitus	Mukana kaikki eduskuntapuolueet, jolloin oppositio puuttuu kokonaan. Poikkeusaikojen kuten sotavuosien hallitus
virkamieshallitus	Ministerit ovat eri alojen asiantuntijoita, eivät poliitikkoja. Eräänlainen hätävara, jos poliittista hallitusta ei saada kasattua. Kaatuu helposti välikysymykseen.

Milloin hallitus eroaa?

- Aina eduskuntavaalien jälkeen
- Jos hallitus saa eduskunnalta epäluottamuslauseen (välikysymys)

- Jos pääministeri ilmoittaa eroavansa

Jokaisen ministerin tulee noudattaa lakeja ja asetuksia

- Myös yksittäinen ministeri voi saada epäluottamuksen eduskunnalta
- Jos ministeri syyllistyy rikokseen -> **valtakunnanoikeus** koolle
- Ministeri voi erota omasta aloitteestaan, jos hänet valitaan toiseen tehtävään
- Pääministeri voi ehdottaa yksittäiselle ministerille eroa
- Viime vuosina on ollut tavallista kierrättää ministerisalkkuja kesken vaalikauden

www.valtioneuvosto.fi Tutustu hallituksen työskentelytapoihin ja viikko-ohjelmaan!

Tasavallan presidentti

- Suomi on tasavalta; ensimmäinen presidentti valittiin vuonna 1919 eduskunnan toimesta
- Nykyisin presidentti valitaan suoralla kaksivaiheisella vaalilla: kukin eduskuntapuolue saa asettaa oman ehdokkaan (+valitsijayhdistykset)
- Valituksi voi tulla vain **syntyperäinen** Suomen kansalainen
- Jos kukaan ehdokkaista ei saa yli puolta annetuista äänistä, pidetään toinen äänestys kahden suosituimman ehdokkaan kesken
- Vaalitapa noudattaa Ranskassa käytettävää presidentin vaalitapaa, ensimmäisen kerran käytössä vuoden 1994 vaalissa (Martti Ahtisaari).
- Toimikausi kuusi vuotta, kaksi kautta korkeintaan

Asema ja tehtävät:

- Suomi oli pitkään **presidenttivaltainen** maa (Kekkonen); vuonna 2000 perustuslaki muutti presidentin, hallituksen ja eduskunnan välisiä valtasuhteita
- Presidentin keskeisin tehtävä on ulkopoliittikan johtaminen -> pääministeri rinnalla
- Suomessa ei ole varapresidenttiä (USA), pääministeri hoitaa tarvittaessa tehtävät tilapäisesti (sairastuminen tms.)
- Monet tehtävistä seremoniallisia esim. valtiopäivien avaaminen, puolustusvoimien ylipäällikkyyks, virkanimitykset
- Yhteistyö hallituksen kanssa: **presidentin esittely** perjantaisin; ministerit esittelevät -> presidentti päättää (vastuuvapaus), presidentti myöntää eron ja nimittää hallituksen **MUTTA** presidentti ei vaikuta ministerilistaan.
- Presidentti vahvistaa/on vahvistamatta lait kolmen kuukauden aikana
- Päättää yhdessä eduskunnan kanssa sodasta ja rauhasta

- Presidentti nauttii instituutiona kansalaisten suosiota- näkyy vaaleissa korkeana äänestysprosenttina (jopa 80%)
- Presidentti voidaan asettaa syytteeseen maan- tai valtiopetoksesta (valtakunnanoikeus)

www.presidentti.fi

Tutustu presidentin viikko-ohjelmaan!

Onko media “neljäs valtiomahti?”

- Mediaa pidetty epävirallisena vallankäyttäjänä eduskunnan, hallituksen ja presidentin rinnalla (“vallan vahtikoira”, joka paljastaa myös epäkohdat)
- Median asema on turvattu lailla: Suomessa vallitsee sanan- ja painovapaus sekä toimittajien **lähdesuoja** (=tiedon alkuperää ei tarvitse paljastaa)
- Suomalaiset luottavat mediaan (Yle, Helsingin Sanomat)
- 2000-luvun haasteena **medialukutaito**: kriittinen lukija osaa erottaa **valeuutiset** (fake news) ja oikeat uutiset toisistaan
- Mediakentän pirstaleisuus; “infoähky”- oleellisen ja turhan informaation erottaminen toisistaan vaikeaa
- Poliitikkojen tultava toimeen median kanssa- missä menee julkisuuden ja yksityisyyden välinen raja (pääministeri Vanhasen tapaus)
- Esiintymistaidot (retoriikka) merkittäviä (haastattelut, väittelyt jne.) - entä asiaosaaminen?
- **Sosiaalinen media** nopeuttaa ja monipuolistaa tiedonvälitystä (Trumpin twiitit), mutta voi myös pinnallistaa sitä
- Mihin suomalaiset luottavat? Lue oheinen tutkimus <https://www.tat.fi/wp-content/uploads/2018/12/Kansan-arvot-2018-tutkimusraportti-avainhavainnot.pdf>

POHDI ja TUTKI:

- A) Ota selvää: mitkä puolueet ovat mukana nykyisessä hallituksessa? Millaiset asiat korostuvat hallitusohjelmassa? Onko kyseessä enemmistö- vai vähemmistöhallitus?
- B) Ketkä ovat tällä hetkellä eduskunnan puhemiehinä?
- C) Mikä on oikeuskanslerin tehtävä?
- D) Kuinka tehokas vaikutuskeino välikysymys on oppositiolle?

E) Edustaako eduskunta koko kansaa? Ota kantaa puolesta ja vastaan.

F) Mihin vaalipiiriin sinä kuulut eduskuntavaalissa? Kuinka monta kansanedustajaa sieltä valitaan eduskuntaan?

G) Tarvitseeko Suomi edelleen presidenttiä? Ota kantaa puolesta ja vastaan perustellen.

Loppukertaus Valitse sopivin vaihtoehto! Oikea rivi löytyy kertausmateriaalin lopusta.

1. Hallituksen käyttämä valta on lähinnä:
 - a) lainsäädäntö- b) toimeenpano- c) tuomiovaltaa
 2. Maahanmuuttajia ja heidän lapsiaan voidaan kutsua nimellä:
 - a) pakolaiset b) ulkosuomalaiset c) uussuomalaiset
 3. Mikä kuvaa parhaiten Suomen väestöä?
 - a) väestön heterogeenisuus b) suomalaisten homogeenisuus
- c) kansallisten vähemmistöjen puuttuminen
4. Jos henkilö saapuu Suomeen, koska hän pelkää kotimaassaan oman turvallisuutensa puolesta, mutta ei mahdu ns. pakolaiskiintiöön, häntä voidaan kutsua:
 - a) siirtolaiseksi b) elintasopakolaiseksi c) turvapaikanhakijaksi
 5. Mikä seuraavista piirteistä kuvaa suomalaista hyvinvointivaltiota?
 - a) yksityisten palveluiden puuttuminen b) universalismi c) valtion heikko ote palveluiden tuottajana
 6. Mikä seuraavista palveluista toteutettiin Suomessa ensimmäisenä?
 - a) äitiysavustus b) lapsilisä c) äitiysloma
 7. Kuinka monta kannattajaa tarvitaan uuden puolueen taakse?
 - a) 2000 b) 5000 c) 20 000
 8. Kansalaisaloitteeseen tarvitaan allekirjoituksia:
 - a) 20 000 b) 50 000 c) 100 000 allekirjoitusta puolessa vuodessa
 9. Kuinka monta vuotta kansalaisuutta hakevan on asuttava vähintään Suomessa?
 - a) neljä vuotta b) viisi vuotta c) kuusi vuotta
 10. Mitä muistat Suomen kunnista?
 - a) Suomessa on yli 300 kuntaa, joista yli sata on kaupunkeja
 - b) Kuntien määrä on lisääntynyt 2010-luvulla c) Kunnilla ei ole nykyisin enää verotusoikeutta
 11. Mikä on eduskunnan keskeisin tehtävä?
 - a) äänestäjensä edunvalvojina toimiminen B) lakien säätäminen c) keskustelufoorumina toimiminen
 12. Mikä seuraavista vaaleista järjestetään viiden vuoden välein?
 - a) kuntavaali b) presidentinvaali c) europarlamenttivaali
 13. Mikä vaaleista on suosituin kansalaisten keskuudessa?

a) kuntavaali b) eduskuntavaali c) presidentinvaali

14. Miten eduskuntavaalin tulos heijastuu hallituksen kokoonpanoon?

a) vaalitappion kärsineet puolueet jäävät aina oppositioon

b) pääministeri valitaan yleensä vaalit voittaneesta puolueesta

c) suurimman puolueen puheenjohtajasta tulee ns. hallitustunnustelija

15. Mikä on presidentin keskeisin valtaoikeus? a) lakien vahvistaminen b) armahdus – ja nimitysoikeus c) ulkopoliittikan johtaminen

16. Kuka voidaan valita tasavallan presidentiksi?

a) Kuka tahansa puolueen asettama presidenttiehdokas b) vain syntyperäinen Suomen kansalainen

c) täysi-ikäinen politiikassa ansioitunut Suomen kansalainen

17. Oligarkkinen järjestelmä tarkoittaa: a) kuningaskuntaa b) ylimystövaltaa c) harvainvaltaa

18. Kunnan korkein päättävä elin on: a) kunnanvaltuusto b) kunnanhallitus c) kaupunginjohtaja

19. Mikä pitää paikkansa Suomen väestökehityksen suhteen?

a) Väestö kasvaa lähinnä vain maahanmuuton ansiosta b) väestörakenne on samantyyppinen kuin kehitysmaissa c) lasten osuus väestöstä on kasvamaan päin

20. Mikä kuvaa parhaiten vallankäyttöä Suomessa?

a) Suomi on perustuslaillinen monarkia b) Suomessa harjoitetaan lähinnä edustuksellista demokratiaa

c) vallankäyttö on keskittynyt muutamille harvoille poliitikoille

● YH1-kurssiin liittyviä ylioppilastehtäviä

- Mitä tarkoitetaan vallan kolmijaolla ja millä tavoin sitä toteutetaan Suomessa? (s- 2012)
- Miten perustuslain mukaan Suomen tasavallan presidentti valitaan? (k-2017)
- Miten lait säädetään Suomessa? (s-2013)
- Mitä tarkoittavat suora ja edustuksellinen demokratia? Millaisia vahvuuksia ja heikkouksia niillä on päätöksentekomenetelmänä? (k-2015)
- Eduskuntavaaleja kutsutaan nykyään myös pääministerivaaliksi. Mistä tämä johtuu, ja millainen on pääministerin asema Suomen poliittisessa järjestelmässä? (k-2010)
- Miten hallitus (valtioneuvosto) muodostetaan Suomessa, ja minkälaisia hallitustyyppisiä Suomessa on? (s-2015)
- Selitä esimerkin avulla, mitä puoluekurilla tarkoitetaan, ja pohdi, millaisia positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia puoluekurilla on suomalaiseen poliittiseen päätöksentekoon. (k-2019)
- Selosta, miten suhteelliset vaalit ja enemmistövaalit eroavat vaalijärjestelminä toisistaan. Erittele, mitä etuja ja heikkouksia niillä on toisiinsa verrattuna. (s-2018)

- Mitä Suomen kansalaisuudella tarkoitetaan ja miten sen voi saada? Vertaile videokatkelmassa esitettyjä näkemyksiä Euroopan unionin kansalaisuuden tarjoamista eduista ja arvioi näkemyksiä kriittisesti. (k-2018)

YH2 TALOUSTIETO

1. LÄHTÖTESTI. Vastaa ilman oppikirjaa ja nettiä seuraaviin perustehtäviin:

- A) Selitä käsite korko.
- B) Mihin kolmeen sektoriin Suomen elinkeinorakenne voidaan jakaa?
- C) Miksi Suomi käy aktiivista ulkomaankauppaa?
- D) Millainen yritysmuoto on kommandiittiyhtiö?
- E) Kenelle inflaatiosta on haittaa ja kenelle hyötyä?
- F) Mihin yrityksiä tarvitaan?
- G) Mistä suomalaisten kotitalouksien velkaantuminen johtuu?
- H) Miten globalisaatio näkyy suomalaisen perheen arjessa?
- I) Mihin suhdanteen vaiheeseen kuuluvat matalat korot?
- J) Mitä tarkoitetaan BKT:llä?
- K) Kuka voi saada lainaa?

Tarpeet, tuotanto ja talouskasvu

Lähtökohtana ihmisten tarpeet

- Ihmisellä on monenlaisia tarpeita (**Maslowin** tarvehierarkia), joita halutaan tyydyttää
- Yritykset suunnittelevat toimintansa tarpeiden mukaan
- Mainonta ja markkinointi synnyttävät kuluttajissa uusia tarpeita
- **Niukkuus** rajoittaa tarpeiden tyydyttämistä (rahapula jne.)
- Tuotanto synnyttää erilaisia **hyödykkeitä**; aineellisia (tavaroita) tai aineettomia (palveluita)
- Hyödykkeen käyttöön mukaan voidaan puhua kertakäyttö- puoli kesto- ja kestokulutushyödykkeistä
- Tarjolla on myös turhakkeita (meikit) ja haitakkeita (tupakka, alkoholi)

- Suomi on **markkinatalous**; tuotantovälineet (koneet, maa, laitteet, pääomat) ovat yksityisten hallinnassa, hintojen määräytyminen ja kilpailu ovat vapaata, markkinavoimat ja suhdanteet vaikuttavat voimakkaasti talouden kehitykseen
- Suomea voi pitää **sekataloutena**, koska myös valtiolla on ollut merkittävä rooli omistajana (VR, Finnair)

Taloukasvu

- Merkitsee bruttokansantuotteen (**BKT**) kasvua
- Suhdanteet vaikuttavat taloukasvuun- voi olla positiivista (todellista) tai negatiivista
- BKT/asukas (USD) on yksi taloukasvun mittareista; kertoo vuosimuutoksen ja mahdollistaa valtion vertailemisen keskenään
- BKT ei kerro mitään pimeästä työstä, ympäristön tilasta tai varallisuuden jakautumisesta kansalaisten kesken (vrt. Suomi-USA)
- Kotona tehtävää työtä tai opiskelua ei lasketa mukaan BKT:een.
- Reaalinen taloukasvu saadaan laskettua, kun BKT:stä vähennetään inflaation osuus
- Inhimillisen kehityksen indeksi (**HDI**) antaa paremman kuvan elintasosta, koska siinä huomioidaan odotettavissa oleva elinikä ja terveystilanne maassa.

Miksi taloukasvua tarvitaan?

- Kansantalouden näkökulmasta: saadaan lisää verotuloja, voidaan kaventaa ihmisten välisiä tuloeroja, työllisyys kohenee
- Yritysten näkökulmasta: yritysten tuottamien hyödykkeiden kysyntää kasvaa ->tulos paranee ->toimintaa voidaan laajentaa: **investoinnit**, lisää työntekijöitä jne.
- Kotitalouksien näkökulmasta: tulot kasvavat ja työllisyystilanne paranee - >kulutuksen/säästämisen kasvu ->raha kiertää kansantaloudessa

Miten taloukasvua voidaan vauhdittaa?

- Teknologian, tuotantomenetelmien kehittäminen (robotiikka jne.)
- Inhimillisen pääoman kehittäminen (työvoiman kouluttaminen)
- Reaalipääoman lisääminen (EU, Kiina jne.)
- Väestönkasvu (riittävästi työvoimaa ja kuluttajia)

Missä ovat kasvun rajat?

- Jatkuva kulutuksen kasvu aiheuttaa luonnonvarojen loppumista, saastumista
- Aineellisen hyvinvoinnin kasvu ei tarkoita samaan kuin henkinen hyvinvointi
- **Degrowth –teoria**: talouslasku voi merkitä hyvinvoinnin kasvua rikkaissa maissa
- Taloukasvun tulee pohjautua kestävään kehitykseen
- Jokaisen kuluttajan tulee kantaa vastuunsa, välttää jatkuvaa kertakäyttöistä kuluttamista ja suosia kierrätystä, lähituotantoa ja reilua kauppaa (“Älä ostaa mitään-päivä”)

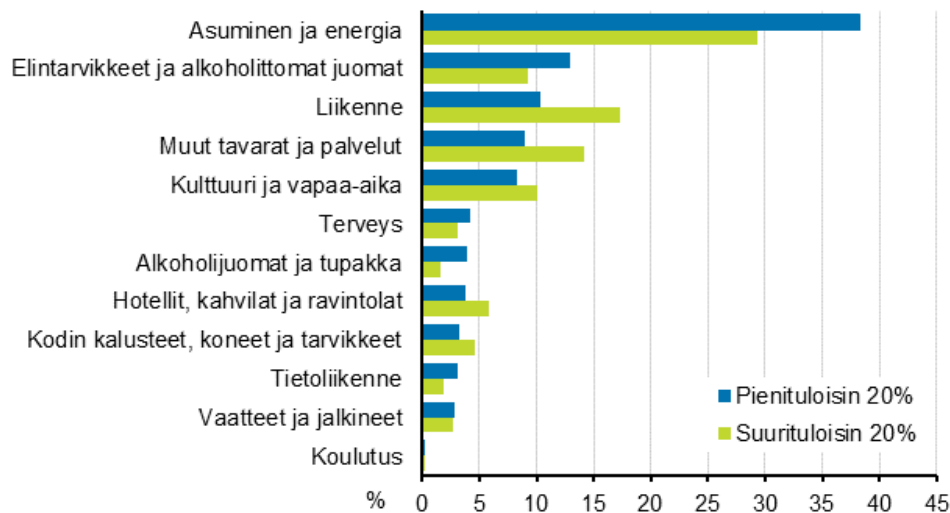
POHDI ja TUTKI

- A) Millaisia tarpeita nuorilla on ja miten tuotanto vastaa nuorten tarpeisiin?
- B) Millaiset edellytykset Suomella on kasvattaa vuotuista BKT:ta?
- C) Ota kantaa väitteeseen: talouskasvun kääntyminen laskuun voi merkitä ihmisten hyvinvoinnin kääntymistä nousuun.
- D) Laadi lista kestävän talouskasvun tunnuspiirteistä ja edellytyksistä.

Kotitaloudet – talouden perusyksikkö

- Suomessa on noin 2,6 miljoonaa kotitaloutta, joista yli miljoona yhden henkilön ns. **sinkkotaloutta**
- Kotitalouden suurin tulolähde on työstä saatu palkka; Suomessa naisten rooli työmarkkinoilla on poikkeuksellisen suuri (vrt. Välimeren valtiot)
- Erilaiset **tulonsiirrot** merkittävä tulolähde: lapsilisä, opintoraha, työttömyyskorvaus, asumistuki jne. - ei tarvitse maksaa takaisin!
- Pääomatulot (sijoitukset, vuokratulot)
- Kotitalouden suurin menoerä liittyy asumiskustannuksiin (asuntovelka, vuokra ja erilaiset asumiskulut)
- Ruokamenojen osuus suhteessa laskenut tulojen kasvaessa
- Terveys- ja viestintäkulut nousussa – oma terveys ja sosiaalinen media tärkeitä, väestö ikääntyy

Lähde: Tilastokeskus

Miksi säästäminen on tärkeää?

- Se osuus tuloista, joka pannaan säästöön tavalla tai toisella, kertoo **säästämisasteesta** (%)
- Suomalaiset ovat säästäväisen kansan maineessa; säästämisaste vaihtelee suuresti mm. Ikäryhmittäin ja elämäntilanteen mukaan (vrt. eläkeläiset-lapsiperheet)
- Myös talouden suhdanteet vaikuttavat säästämiseen
- Säästäminen mahdollistaa suuremmat hankinnat ilman velanottoa
- Säästetyt varat pankeissa mahdollistavat pankkien antolainauksen
- Säästäminen voi olla tuottavaa (korot)
- Eläkesäästäminen- nuorempana eläkkeelle ja parempi eläke

Suomalaiset kotitaloudet ovat varakkaampia ja velkaisempia kuin koskaan!

Miksi?

- Matalat korot (euribor) ovat rohkaisseet suuriin lainoihin
- Rahaa paljon ja helposti tarjolla (pikavipit, kulutusluotot ym.): yleensä velanhakijalta vaaditaan pysyviä tuloja, luottokelpoisuutta ja takaisinmaksukykyä. Suuremmissa veloissa vakuudet ja takaus.
- 18-vuotiaana voi ottaa velkaa ja tehdä osamaksusopimuksia (opintovelka!)
- Taloudellinen nousukausi rohkaisee velanottoon (luottamus tulevaisuuteen hyvä)
- Asuminen on kallista -> isot asuntovelat (maan eri osien väliset erot huomattavat)
- Suomalaisen varakkuus on kiinni kiinteistöissä (kiinteistöt asunnot, kesämökit, sijoitusasunnot)
- Osakkeet ja rahastosijoitukset kasvattaneet suosiotaan

Pelkona ylivelkaantuminen

- **Kotitalouksista 20%:lla on 80% kaikista veloista!**
- Työttömyys, korkojen nousu -> velan hoitokustannukset liian suuret?!
- Kansainvälisesti vertailtuna Suomen kotitaloudet eivät kuulu kaikkien velkaisimpien joukkoon
- **Velkaantumisaste**= velan suhde käytettävissä oleviin tuloihin
- Velan määrää ei kannata kasvattaa, jos tulot pysyvät samoina
- Yli 380 000 suomalaista saanut **maksuhäiriömerkinnän (2019)** -> monia vaikutuksia: ei uusia lainoja, luottokortteja, osamaksuja, ei vuokra-asuntoa tai sen kotivakuutusta, voi vaikuttaa jopa työpaikan saantiin
- Lue lisää maksuhäiriömerkinnöistä: <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/kuluttajien-maksuhairiot-jalleen-selvassa-kasvussa.html>
- Ylivelkaantunut henkilö voi hakea **velkajärjestelyyn**: ulkopuolisen asiantuntijan avulla laaditaan maksuohjelma, jota noudattamalla päästään veloista eroon
- Kunnallinen, maksuton **velkaneuvonta**
- Pieniä velkoja voidaan niputtaa ja maksaa yhtä suurta velkaa, jolloin korkojen osuus pienenee
- Maksuvapaat kuukaudet esim. asuntolainassa mahdollisia
- Toisen velan takaamista mietittävä tarkkaan -> voi joutua maksamaan takaamansa lainamäärän, jos velanottaja itse ei kykene velkaa lyhentämään

Onko talous päässyt retuperälle?

Jos taloudessasi on useampia seuraavista piirteistä, taloustilanteesi on hälyttävä:

- Omasta taloustilanteesta on vaikea saada kokonaiskuvaa ja se vaikuttaa kaoottiselta
- Laskut tulevat usein maksetuksi varsinaisen maksupäivän jälkeen
- Laskut jäävät kokonaan tarkistamatta ja karhukirjeet avaamatta
- Velkoja maksetaan ottamalla pikavippejä ja -luottoja
- Rahaa lainataan usein ystäviltä ja sukulaisilta
- Pankkitili ylittyy jatkuvasti
- Käyttövarat ovat lopussa ennen seuraavaa tilipäivää

Tutkimusten valossa suurin osa nuorista hallitsee hyvin omaa talouttaan

- Toisaalta nuorten väliset erot talousosaamisessa ovat suuret
- Perheen ja vanhempien vaikutus lasten ja nuorten taloustottumuksiin on suuri
- Esimerkiksi säästäminen opitaan usein vanhemmilta kotona- entä tuhlaaminen?
- Mitä koulu voisi tehdä asian edistämiseksi?
- Pikavipeille asetettu korkokatto estää koronkiskonnan

POHDI ja TUTKI:

A) Laadi itsellesi kuukausibudjetti, jossa erittelet tulot ja menot. Onko budjettisi tasapainossa? Mitä sille voisi tehdä?

B) Miksi suomalaiset kotitaloudet ovat velkaantuneet vauhdilla 2000-luvulla?

C) Tutki oheista diagrammia (lähde Tilastokeskus) kotitalouksien kulutusrakenteesta. Miten pienituloisten ja suurituloisten kotitalouksien menoerät poikkeavat toisistaan? Pohdi syitä eroihin.

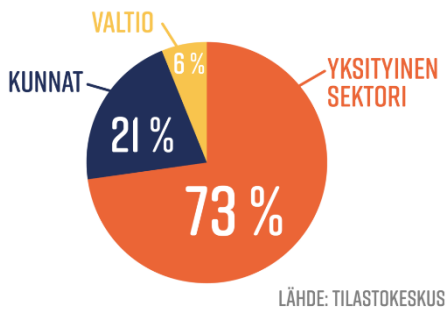
D) Mene jonkin pikavippifirman sivuille ja selvitä, miten suurta korkoa heidän tarjoamistaan vipeistä ja luotoista joutuu maksamaan.

YRITYSRAKENNE SUOMESSA 2015

Lähde: Suomen Yrittäjät

TYÖLLISTYMINEN SEKTOREITTAIN

Yritykset- talouden moottori

- Perustuslaissa taattu elinkeinovapaus -> yrittäjyys mahdollista kenelle tahansa
- Osa yrityksistä on luvanvaraisia (apteekki, vartiointipalvelut)
- Yritykset työllistävät suuren osan suomalaisista (noin 75%)
- Yritykset ovat merkittäviä veronmaksajia
- Yritykset luovat maailmalla Suomi-kuvaa (Marimekko, Iittala, Nokia)
- Yritykset valmistavat hyödykkeitä ja tarjoavat palveluita kuluttajille

Olisiko minusta yrittäjäksi?

- **Yritysidea** lähtökohtana: voi olla oma innovaatio tai valmiiksi hiottu konsepti, joka vuokrataan (**franchising**)
- Oma yritys voi lähteä liikkeelle harrastuksen pohjalta (bändi, peliyhtiö)
- Osa yrityksistä on vanhemmilta/sukulaisilta perittyjä
- Ongelmana monessa yrityksessä on löytää jatkajia ->valmiin yrityksen voi myös ostaa
- Yrittäjältä vaaditaan **yrittäjäsensetta**, halua tehdä itsenäisiä päätöksiä ja ottaa taloudellisia ja muita riskejä sekä kykyä sietää epävarmuutta
- Suomalaiset yrittäjät ovat usein hyvin koulutettuja ja heillä on vankka ammatillinen kokemus toisen palveluksessa työskentelemisestä
- Myös akateemisen koulutuksen saaneille yrittäjyys on hyvä mahdollisuus
- Yrittäjän ei tarvitse olla "supermies", joka osaa itse kaiken: osan yrityksen toiminnoista voi ulkoistaa muille firmoille: esim. tilinpito ja markkinointi ->verkostoituminen, yhteistyö
-

- Yritykset 2017

Toimiala TOL 2008	Yrityksiä		Henkilöstöä		Liikevaihto	
		%	1 000	%	milj. €	%
Maatalous, metsätalous ja kalatalous	77 580	21,3	49	3,4	2 464	0,6
Teollisuus	20 246	5,6	293	20,2	132 628	32,3
Rakentaminen	41 114	11,3	166	11,4	36 234	8,8
Tukku- ja vähittäiskauppa, moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus	41 911	11,5	235	16,1	117 620	28,6
Kuljetus ja varastointi	20 132	5,5	121	8,3	23 638	5,7
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	12 059	3,3	59	4,1	6 976	1,7
Informaatio ja viestintä	10 553	2,9	85	5,8	20 991	5,1
Rahoitus- ja vakuutus toiminta	7 996	2,2	42	2,9	-	-
Kiinteistöalan toiminta	29 327	8,0	20	1,4	10 221	2,5
Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	36 662	10,1	103	7,1	15 325	3,7
Hallinto- ja tukipalvelustoiminta	14 230	3,9	133	9,2	12 297	3,0
Terveys- ja sosiaalipalvelut	18 387	5,0	76	5,2	7 391	1,8
Muut toimialat	34 317	9,4	71	4,9	25 362	6,2
Kaikki toimialat	364 514	100	1 453	100	411 147	100
Henkilöstön määrä						
0–4	325 643	89,3	244	16,8	46 508	11,3
5–9	18 975	5,2	123	8,5	25 030	6,1
10–19	10 358	2,8	139	9,5	30 498	7,4
20–49	6 015	1,7	181	12,4	49 277	12,0
50–99	1 911	0,5	130	8,9	37 672	9,2
100–249	995	0,3	150	10,3	53 161	12,9
250–499	347	0,1	122	8,4	35 095	8,5
500–999	156	0,0	108	7,4	34 301	8,3
1 000–	114	0,0	256	17,6	99 606	24,2
Yhteensä	364 514	100	1 453	100	411 147	100

Lähde: [Tilastokeskus, Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto](#)

- Suomessa toimi yli 411 000 yritystä vuonna 2017.
- Suomi on pienten yritysten maa: lähes 95% yrityksistä työllistää alle 10 työntekijää
- Suuryritys työllistää yli 500 työntekijää; niitä on määrällisesti vähän, mutta niiden kansantaloudellinen merkitys on huomattava
- Myös maatilat ovat yrityksiä-nekin pyrkivät tavoittelemaan voittoa
- eniten työllistävät kuitenkin tukku- ja vähittäiskauppa sekä teollisuus

Yrityksen perustaminen

- Mahdollisen luvanvaraisuuden selvittäminen
- Yritysidean jalostaminen liiketoimintasuunnitelmaksi
- Rahoituksen järjestäminen: oma ja vieras pääomat, mahdolliset starttirahat ja tuet (Finnvera)
- Yksityisen osakeyhtiön (oy) perustamiseen ei enää vaadita vähimmäispääomaa
- Segmentointi: kenelle yrityksen tuottamat hyödykkeet/palvelut on suunnattu? (kohderyhmä)
- Yritysmuodon valinta
- Mahdolliset markkinointitutkimukset asiakkaiden tarpeista ja toiveista
- Yrityksen oma markkinointisuunnitelma
- Nimen valinta
- Rekisteröityminen yritysrekisteriin ja arvonlisäverovelvolliseksi
- Vakuutukset ja kirjanpidon järjestäminen
- Työvoiman rekrytointi ja kouluttaminen

Eri yritysmuotojen ominaispiirteitä

Yksityinen toiminimi: henkilöyritys, jossa yrittäjä vastaa veloista koko omaisuudellaan mutta saa myös itse pitää voiton	Avoin yhtiö: vaatii vähintään kaksi yhtiömiestä (aviopari tms.), yhteisvastuu, voitonjako ja riskien kanto perustuu yhtiösopimukseen	Kommandiittiyhtiö: vaaditaan sekä äänetön että vastuunalainen yhtiömies: äänetön vastaa sijoittamallaan omaisuudella ja osan voitosta, vastuunalainen yhtiömies vastaa koko omaisuudellaan	Osakeyhtiö: voi olla yksityinen tai julkinen (oy, oyj), osakkaat vastuussa sijoittamallaan rahamäärällä, toimitusjohtaja ja hallitus tekevät päätöksiä ja ovat vastuullisia yhtiökokoukselle.	Osuuskunta: siihen kuuluu henkilöjäseniä ja yrityksiä, vastuuta jäsenmaksun verran, päätösvalta osuuskuntien jäsenillä, jotka saavat osallistua osuuskuntakokouksiin tai valita edustajiston vaaleilla.

Yrityksen riskit

- Yrittäjän varauduttava jatkuviin muutoksiin ja suhdanteiden vaihteluihin
- Ensimmäiset viisi vuotta **“kuoleman laaksoa”**, jolloin yrityksen toiminta ei aina ole voitollista
- Osaan riskeistä voi varautua: vakuutukset tulipalon varalle
- Osaan riskeistä **EI** voi varautua: luonnonkatastrofit, työntekijän menettäminen kilpailijalle
- **Tuotevastuulaki** velvoittaa yritystä korvaamaan aiheuttamansa vahingon

- Yrityksen **imago** on sen tärkein pääoma: huono tuote, palvelu tai valmistusketjusta paljastunut väärinkäytös voi pilata imagon vuosiksi
- Tietoturvariskit

Yrityksen keskeiset tunnusluvut:

- Löytyvät tuloslaskelmasta ja taseesta
- Liikevaihto
- Kannattavuus
- Omavaraisuusaste
- Likviditeetti
- Jokainen yritys pyrkii toiminnallaan voiton maksimointiin: voittoa tuottava yritys on hyvä veronmaksaja ja varma palkanmaksaja
- **Konkurssin** mahdollisuus, jos yrityksen toiminta pysyy pitkään tappiollisena: menot jatkuvasti suuremmat kuin tulot -> hakemus käräjäoikeudelle -> selvitetään yrityksen varat ja velat puolueettomasti: selvitysaikana velkojat eivät saa vaatia saataviaan -> omaisuuden realisointi ja velkojen maksu -> loput velat jäävät yhteiskunnalle
- Laman aikana konkurssit lisääntyvät, mutta toisaalta myös paljon uusia yrityksiä syntyy
- Talousvaikeuksiin joutunut yrittäjä voi hakea pääsystä **yrityssaneeraukseen**; jos liiketoiminta tappiollista, mutta liikeidea järkevä, eivätkä tappiot ole aiheutuneet huolimattomuudesta taloudenpidossa -> laaditaan maksusuunnitelma veloista pääsemiseksi -> yritys säästyy konkurssilta
- Konkurssit haittaavat talouselämää, koska ne pienentävät BKT:tta, verokertymää ja lisäävät työttömyyttä

Yritysten välinen kilpailu

- Vapaa kilpailu on kuluttajien etu: pitää hinnat sopivina ja laadun hyvänä
- Vapaata kilpailua ei saa vääristää tai rajoittaa toiminnalla esim. **kartellit** ovat yritysten välisiä laittomia hintasopimuksia
- Yksikään yritys ei saa hallita markkinoita
- Kilpailuvirasto ja EU:n komissio valvovat kilpailun vapautta -> sanktiot (sakot)
- **Monopoli** (yksinoikeus) on yrityksellä, jolla ei ole lainkaan kilpailijoita markkinoilla: se on toiminnallaan saavuttanut monopoliaseman TAI monopoli on annettu sille (Alko)
- Monopoli on laillinen, mutta kartelli laitton. EU on antanut Suomelle luvan Alkon monopolille.
- **Monopolistinen kilpailutilanne** merkitsee useampien yritysten kilpailua yhden hyödykkeen markkinoilla hieman toisistaan erottuvilla tuotteilla
- **Fuusio** merkitsee kahden tai useamman yrityksen sulautumista yhteen -> vähentää kilpailua ja rajoittaa vaihtoehtoja, on kuitenkin laillinen. Sillä pyritään yrityksen toiminnan laajentamiseen ja fuusioituvien yritysten vahvuuksien korostamiseen. Fuusio voi lisätä työttömyyttä; kaikkia työntekijöitä ei enää tarvita.
- **Oligopoli** on tilanne, jossa markkinoilla kilpailevat muutamat harvat yritykset samanlaisilla tai hieman toisistaan erottuvilla tuotteilla
- **Patentti** takaa innovaation kehittäjälle yksinoikeuden määräajaksi

- Täydellinen vapaa kilpailu on markkinoilla varsin harvinainen tilanne

Yrittäjyyteen liittyviä haasteita Suomessa

- Yrittäjät itse ovat kyselytutkimuksissa tuoneet esiin mm. seuraavia ongelmia:

Alkuvaiheessa: "Kuoleman laakson" aikana (5 ensimmäistä vuotta) esim. pääomien puute (apuna usein myös bisnesenkelit), alalla vallitseva kova kilpailutilanne -> miten löytää oma tila, kohderyhmä, tunnettuus (vaihtoehtona franchising on houkuttava, koska brändi on valmiiksi kuluttajille tuttu). Moni yrittäjä valittelee byrokratiaa ja pitkiä työpäiviä sekä ankaraa verotusta. Moni ei edes maksa palkkaa itselleen alkuvaiheessa.

Viiden vuoden jälkeen: jatkuva uusiutumisen paine ja muutosten seuraaminen (parturi, vaate-liike), toisen työntekijän palkkaamisen kalleus (verot ym.). Taloudellisten suhdanteiden aiheuttamat paineet. Laajentamiseen ja uusiin investointeihin vaikea löytää rahoitusta. Yritykselle voi olla vaikea löytää jatkajaa. Oma jaksaminen lujilla.

POHDI ja TUTKI

- A) Miksi yrittäjyys on tärkeää? Onko Suomi yrittäjäystävällinen yhteiskunta?
- B) Termit liikevaihto, omavaraisuusaste ja likviditeetti kertovat paljon yrityksen tilanteesta. Selitä käsitteiden sisältö ytimekkäästi.
- C) Pohdi miksi osakeyhtiö on suosituin yritysmuoto Suomessa.
- D) Millaisia vaikutuksia suuryrityksen konkurssilla voi olla?
- E) Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät yrittäjän ominaisuudet? Perustele.
- F) Ota selvää, onko suomalaisyrityksiä tuomittu viime aikoina kartelleista tai kilpailua rajoittavista toimista.

Rahoituslaitokset

Raha on:

- Vaihdon väline
- Arvon mittari
- Arvon säilyttäjä

Korko on:

- Rahan hinta
- Lainaksi annettavasta rahasta maksettava korvaus
- Keskuspankki säätelee ohjauskorolla rahan hintaa -> nostetaan nousukaudella ja lasketaan laman aikana
- **Euribor** on viitekorko, jonka arvo määräytyy markkinoilla liikepankkien kaupankäynnillä: euribor pysyy samana määräajan esim. Vuoden, jonka jälkeen se tarkistetaan
- **Prime-korko** on pankin oma viitekorko, jonka pankki itse määrittelee
- Kiinteä korko pysyy samana koko laina-ajan

- Koronvaihtelut johtuvat suhdanteista, rahan kysynnän ja tarjonnan mukaan sekä keskuspankin nostaessa ohjauskorkoa
- Lainaa otettaessa korkoon vaikuttavaa mm. lainan määrä, laina-ajan pituus sekä lainan käyttötarkoitus ja lainanottajan luotettavuus.
- Pankki vaatii vakuuksia lainalle- eräänlainen pantti, joka siirtyy pankille, jos lainaa ei lyhennetä (asunto-osakkeet, kiinteistöt, arvopaperit)

Yhteisvaluutta euro

- Vapaasti vaihdettava valuutta eli se kelluu kuten suurin osa maailman tärkeistä valuutoista
 - Voimakas talouskasvu vahvistaa valuuttaa eli se **revalvoituu**
 - Laskukaudella valuutan kysyntä laskee ja se **devalvoituu**
 - Kiinteässä valuuttakurssissa valuutta on sidottu yhteen valuuttaan tai valuuttakoriin (Kiinan yuan-USD)
 - Euro tuli käyttöön tilivaluuttana vuonna 1999 ja käteisvaluuttana vuonna 2002
 - Suomen Pankki hoiti markkojen vaihdon euroihin: virallinen siirtymäaika Suomessa 2 kk.
 - 19 maata käyttää euroa virallisena valuuttana: euroon siirtyvän valtion on täytettävä euroon siirryttäessä lähentymiskriteerit (seuraavina Bulgaria, Puola ja Tshekki?)
 - Ruotsi ja Tanska halunneet pitää kansallisen valuutan (kruunu)
 - Yhteinen valuutta -> yhteinen pankki: **Euroopan keskuspankki EKP**
 - Korkein päättävä elin EKP:n neuvosto, johon kuuluvat euromaiden keskuspankkien pääjohtajat (Olli Rehn)
 - Päämaja sijaitsee Frankfurtissa
- **Yhteisvaluutan vaikutuksia:**
 - Tavoitteena luoda vakaa valuutta ja pitää inflaatio kurissa (alle 2 %) - moni euroon siirtynyt maa kärsi heikosta valuutasta ja inflaatiosta (Italia, Espanja, Suomi)
 - Yhteisvaluutta helpottaa yritysten välistä kaupankäyntiä
 - Matkailijan ei tarvitse vaihtaa valuutasta toiseen, hintavertailu maiden kesken helppoa
 - Korkotaso on ollut matala -> "halpaa rahaa tarjolla"
 - Eurosta tullut USD:n jälkeen maailmankaupan toiseksi tärkein valuutta
 - Luo yhteenkuuluvuutta euromaiden kesken; myös tuki kriisiin joutuneelle maalle (Kreikka)

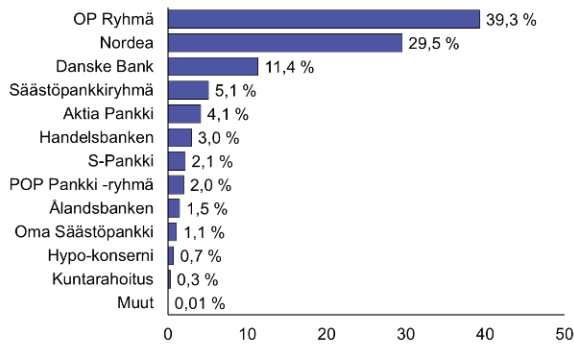

500 markan seteliä koristi Urho Kekkosen kuva. Markan arvo heikkeni monien devalvaatiopäätösten takia. Devalvaatiolla haluttiin vauhdittaa suomalaisten tuotteiden kauppaa ulkomaille. Samalla ulkomaiset tavarat kallistuivat Suomessa.

Pankit:

- Banco=rahanvaihtajan penkki -> perinteiset tehtävät **otto- ja antolainaus**
- pankit ovat rahaliikenteeseen keskittyneitä, pankkivalvonnan alla toimivia luvanvaraisia yrityksiä, jotka pyrkivät tuottamaan voittoa
- Pankit luovat rahaa tyhjistä: vain 10% uloslainattavasta rahamäärästä pitää olla pankilla itsellään
- Ottolainauksesta maksetaan pientä talletuskorkoa, antolainauksesta pyydetään sopivaa korkoa. Pankin voitto syntyy viitekoron päälle laskettavasti **marginaalista**.
- Pankkien tehtävät muuttuneet ja pankkitoiminta on kansainvälistynyt: kassapalvelut eivät tuota pankeille voittoa -> verkkopankit, automaattit jne.
- Pankit mukana sijoitus- ja vakuutus toiminnassa, valuutanvaihto, arvopapereiden säilytys, asuntokaupat jne.
- Tallettajalla on **talletussuoja** 100 000 euroon saakka pankin konkurssin varalta
- Pankkisektorilla koettu niin konkursseja kuin **fuusioitakin** (Merita+ Nordbanken -> Nordea)
- Suomen Pankki on "**pankkien pankki**" - toteuttaa EKP:n päätöksiä Suomessa, ei tee itsenäisiä ratkaisuja kuten ennen vaikkapa devalvaatiota.
- Sijoittaminen on aina riskaabelia- ilman riskiä ei voi tulla voittoa!
- Pankkitalletuksista maksettavat matalat korot -> kannattavampia sijoituskohteita?
- Asunto, metsä, tontit
- Sijoitusrahastot: osake- korko- yhdistelmä- ja indeksirahastot
- Suorat osakeomistukset ja niistä maksettavat osingot
- Valtion obligaatiot
- Yritysten joukkovelkakirjalainat

Suomalaisten kotitalouksien asuntolainakannan
markkinaosuudet joulukuussa 2017

Lähde: Suomen Pankki.

Sijoittajan kannattaa muistaa:

- Mitkä ovat kunkin sijoitusmuodon riskit ja mahdollisuudet; pankkitalletus riskitön, mutta huonosti tuottava vrt. rahastosijoitus
- Korkoa korolle -ilmiö
- Myyntivoitosta maksetaan valtiolle veroa
- Hajauttaminen kannattaa: riskit pienenevät
- Miten nopeasti ja helposti sijoituksen saa muutettua rahaksi/myytyä (likviditeetti)
- Suhdanteiden vaikutus-mikä on paras hetki ostaa/myydä? -> vaatii talouden seuraamista ja pitkäjänteisyyttä: pitkällä aikajänteellä osakkeet ovat varsin varma sijoituskohte

POHDI ja TUTKI:

- Laadi luettelo euromaista ja EU-maista, jotka eivät käytä euroa.
- Pohdi miksi Suomi liittyi ensimmäisten joukossa euromaihin, ja miten euro on vaikuttanut suomalaisiin kotitalouksiin ja yrityksiin.
- Millaisia sijoituskohteita säästäjällä on valittavanaan?

D) Miten pankkien toiminta on muuttunut 2000-luvun aikana?

Suomi globaalissa maailmassa

- Talous ei tunne rajoja- sotien jälkeen tavoitteena ollut poistaa erilaisia kaupan esteitä ja edistää vapaakauppaa: kaupan esteitä ovat tullit, kiintiöt, monopolit jne.
- Valtiot eivät estä valtioiden rajoja ylittävää kauppaa; tosin Kiinan ja USA:n välillä ollut viime vuosina kauppasodan piirteitä, kun tulleja on palautetultu ja korotettu
- Vapaakauppa hyödyttää viennin varassa eläviä talouksia kuten Suomea
- Kun omaa maata halutaan suojella vapaalta kilpailulta, puhutaan protektionismista
- Protektionismi hyödyttää kauppaa ja johtaa usein tehottomuuteen

Suomen ei kannata tuottaa banaaneja, koska kilpailijat tekevät sen edullisemmin. Reilun kaupan periaatteilla tuotetuista banaaneista viljelijät saavat takuuhinnan ja reilun kaupan lisän, jonka voivat käyttää haluamallaan tavalla. Lähde: Pixabay.

-
- **Miksi Suomi käy ulkomaankauppaa?**
- Suomi ei ole omavarainen: energiasta, koneista ja hedelmistä suuri osa maahan muualta tuotua
- **Suhteellisen edun periaatteen** mukaisesti Suomi erikoistuu niihin tuotteisiin, joita se voi tuottaa kilpailijoita helpommin ja edullisemmin -> puu, paperi, selluloosa
- Osa suomalaisyrityksistä tähtää globaaliin kauppaan, koska Suomi on pieni markkina-alue: peliteollisuus, design
- EU:ssa noudatettava **neljän vapauden periaate** helpottaa tavaroiden ja palveluiden kauppaa yli rajojen
- Suomen tärkeimmät kauppakumppanit: toiset EU-maat (Saksa, Ruotsi), Venäjä, Kiina, Japani ja USA- EU-maiden osuus kokonaiskaupasta yli 50%.
- Ulkomaankaupan tilaa kuvataan erilaisin tasein: **vaihtotase** kuvaa kokonaisviennin ja – tuonnin erotusta
- Jos vaihtotase **alijäämäinen**= Suomeen tuodaan enemmän tavaraa kuin Suomesta viedään -> Suomi velkaantuu ulkomaille
- Jos vaihtotase **ylijäämäinen**= Suomesta viedään enemmän tavaraa kuin Suomeen tuodaan

- Vaihtotase pitää sisällään **kauppataseen** ja **palvelutaseen**: kauppatase kuvaa tavaroiden tuonnin ja viennin suhdetta, palvelutase palveluilla käytävää kauppaa
- Maksutase kertoo valuuttavirrasta Suomen ja muiden maiden välillä

Suomi kuuluu globalisaation voittajiin

- Globalisaatio (maapalloistuminen) alkoi vähitellen 1400-luvun lopun löytöretkistä ja maailmanlaajuisen kaupan kehityksestä
- Suomi osallistui maailmankauppaan 1600-luvulta alkaen tervalla
- Anders Chydenius kirjoitti taloudellisen vapauden (**liberalismin**) merkityksestä 1700-luvulla (vrt. Adam Smith) - Ruotsi harjoitti vielä **merkantilismia**, jossa valtion valvova ote oli taloudessa vahva
- Industrialismi lisäsi puun ja paperin kysyntää - Suomessa alkoi teollistuminen ja lainsäädäntöä vapautettiin: maakaupan kieltä kumottiin, samoin sahauskiintiöt, elinkeinovapaus -> Suomi kävi puu- ja paperikauppaa Venäjän ja Euroopan maiden kanssa
- Suomen vahvuuksia korkea teknologian taso, hyvä koulutus ja työvoiman saatavuus
- Suomi kilpailee laadulla ja erikoistuotteilla, ei määrillä (Kone, Rovio)

Globalisaatio puntarissa:

Kuka hyötyy globalisaatiosta?	Kuka kärsii?			
Suuryritykset, pitkälle kehittyneet valtiot, joiden asukasmäärä pieni Rikkaiden maiden kuluttajat, joilla valtava tuotevalikoima ja hintakilpailu pitää hinnat kurissa	Pienet paikalliset yrittäjät, jotka eivät pysty kilpailemaan suuryritysten kanssa, kehitysmaat, joilta puuttuu teknologia, halvan tuotannon maat			

Suomi on tuhansien järvien ja runsaiden metsävarojen maa
– miten niitä voitaisiin hyödyntää talouden näkökulmasta? Vaikuttaako globalisaatio Suomen luontoon?

Julkinen talous ja talouden häiriötilat

Julkiseen talouteen kuuluvat:

- Valtio
- Kunnat
- Kela ja muut sosiaaliturvarahastot

Julkinen talous:

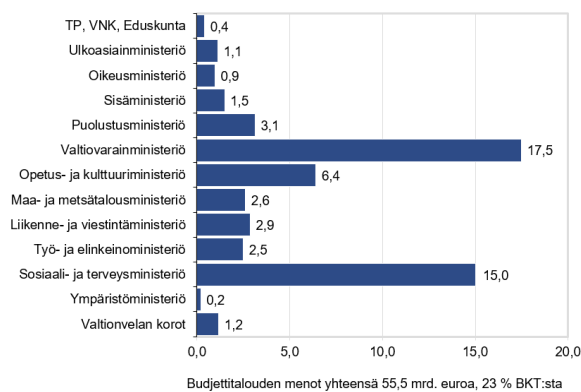
- on meidän yhteistä taloutta - tuottaa palveluita kansalaisille
 - maksaa tulonsiirtoja (lapsilisät, opintotuet)
 - tuottaa ja huolehtii infrastruktuurista
 - Suomessa suuri julkinen talous; hyvinvointivaltio tuottaa monia palveluita
- > verotusoikeus valtiolla ja kunnilla: valtion ja kuntien välinen tehtäväjako

Valtion tulot ja menot:

- **Budjetti**= tulo- ja menoarvio vuodeksi
- Valtiovarainministeriö laatii, eduskunta käsittelee ja hyväksyy
- Tarvittaessa lisäbudjetit vuoden aikana
- Yli 80% valtion tuloista koostuu veroista, jotka ovat välittömiä tai välillisiä
- Maksutulot ja pääomatulot
- Velka: Suomella ulkomaista velkaa yli 100 mrd. euroa
- Suurimmat menoerät sote- ja koulutusmenot -> väestön ikääntyminen kasvattaa tarvetta

Budjettitalouden menot hallinnonaloittain vuonna 2019, miljardia euroa

Lähde: Valtiovarainministeriö

TA 2019

Verotuksen tarkoitus ja laajuus:

- Kerätä varoja valtion kassaan -> mahdollistaa erilaiset tulonsiirrot
- Tasata kansalaisten välisiä tulo- ja varallisuuseroja (**progressiivisuus**)
- Ohjata ihmisten kulutustottumuksia (alv, valmiste- ja haittaverot)
- Maksamme monenlaisia veroja: palkasta (tuloveroa), kuluttamistamme hyödykkeistä (alv), yrittämisestä (yhteisövero), lämmityksestä ja auton tankkaamisesta (valmisteverot), kiinteistön omistamisesta (kiinteistövero), perinnön saamisesta (perintövero yli 20 000 suuruudesta perinnöstä), asunnon ostamisesta (varainsiirtovero) ja YLE-veroa.
- Kunnilla oikeus periä veroa ansiotulosta, kiinteästä omaisuudesta (maatila, mökki, ok) ja yrityksiltä (osa yhteisöverosta palautuu yrityksen sijaintikuntaan)
- **Tasaverot** (kunnallisvero) on kaikille samansuuruinen- kunnanvaltuusto päättää siitä vuosittain

Välittömät verot (tuloista ja varallisuudesta)

Välilliset verot (kulutuksesta)

valtion tulovero	arvonlisävero (alv)
kunnallisvero	valmistevero
kirkollisvero	leimavero
yhteisövero	varainsiirtovero
pääomaverot	ajoneuvovero
lahjaverot	ympäristövero
perintövero	
kiinteistövero	

Progressiivinen

vai tasaverotus?

Tasaa ihmisten välisiä tuloeroja	Ei tasaa tuloeroja
Mahdollistaa julkiset menot kuten tulonsiirrot	Monet palvelut maksetaan yksityisin varoin
Ei kannusta ylityön tekemiseen	Kannustaa yrittämiseen ja työntekoon
Edistää veronkiertoa ja harmaata taloutta	Ylitöitäkin kannattaa tehdä, koska vero% sopiva
Herättää kritiikkiä hyvätuloisten keskuudessa	Herättää kritiikkiä pienituloisten keskuudessa
Edistää yritysten ja osaajien muuttoa maasta (aivovuoto)	Osaava ja yritteliäs väestö ei karkaa ulkomaille, kun verotus koetaan sopivana

Mitä kunta voi tehdä taloutensa vakauttamiseksi?

Kunta voi:

- karsia/leikata palveluita

- nostaa palveluiden hintoja
- jäädyttää jo sovittuja rakennus- ym. hankkeita
- kilpailuttaa palveluiden tuottajat ja valita edullisimman
- lomauttaa/irtisanoa työntekijöitään
- yrittää vähentää byrokratiaa
- ottaa velkaa
- tehdä tiiviimpää yhteistyötä toisten kuntien kanssa -> **kuntayhtymät**
- sulautua toiseen kuntaan -> **kuntaliitos**

Miksi Suomen kunnat ovat talousvaikeuksissa?

- Suomessa paljon pieniä kuntia: yli 300 kuntaa, joista 107 kaupunkia
- Monien kuntien asukasluku laskussa -> verokertymä alenee
- Väestö ikääntyy -> sote -palveluiden tarve kasvaa jatkuvasti
- Monessa kunnassa ei ole yrityksiä, jotka loisivat työpaikkoja ja varallisuutta
- Kunnilla monia lakisääteisiä tehtäviä, joista huolehdittava lamankin aikana (**kuntalaki**)
- Kuntien saamat **valtionosuudet** alentuneet, kun valtiolla ollut talousongelmia

Kuntaliitos- puolesta ja vastaan

Suomessa liikaa pieniä kuntia	Oma kunta osa identiteettiä
Kuntalaki velvoittaa huolehtimaan peruspalveluista	Sote –uudistus keventää kuntien taakkaa jatkossa
Erityispalveluita voidaan järjestää paremmin yhteisvoimin	Kuntayhtymät ovat käytössä jo nyt (sote, koulutus)
Turha byrokratia vähenee	Työttömyys lisääntyy
Palveluiden järjestäminen helpottuu, varmistuu	Palvelut kaikkoavat keskuksiin
Rahansäästö	Rahansäästöä ei selvää näyttöä

Kunta on itsehallinnollinen yksikkö, jolla on laaja autonomia päättää asioistaan sekä verotusoikeus. Suomen kuntamäärä on alentunut yli 500:sta noin 300 kuntaan, joista osa on kaksikielisiä. Mikä olisi sopiva kuntamäärä tulevaisuuden Suomessa? Hallitus voi pakottaa kunnan kuntaliitokseen, jos se ei selviä lakisääteisistä tehtävistään.

POHDI ja TUTKI

- Miksi voidaan väittää, että Suomi kuuluu globalisaation voittajiin?
- Luettele suomalaisia yrityksiä, jotka ovat luonteeltaan globaaleja.
- Mitä eroa on progressiivisella ja tasaverotuksella?

D) Miksi Suomessa kuntien määrä on vähentynyt voimakkaasti 2010-luvulla? Mikä olisi sopiva kuntamäärä?

E) Mitkä ovat verotukset yleiset tavoitteet ja miten hyvin niihin päästään Suomessa?

www.vero.fi

Talous ei kehity tasaisesti

Suhdannevaihtelut

- Avoin talous altis erilaisille häiriötiloille
- Jakson pituus tavallisesti 4-7 vuotta: nousu- korkea- lasku- ja matalasuhdanne eli **lama**
- Lama on pitkittynyt **taantuma**- kesti viimeksi lähes 10 vuotta!
- Aiheuttavat työttömyyttä ja luovat epävarmuutta talouteen
- Kansalaisten usko talouteen heikkenee
- Vaikuttavat ihmisten ostotoimintaan, investointeihin ja korkoihin
- Ensimmäinen merkki alkavasta laskusuhdanteesta usein viennin takkuaminen --> lomautukset/irtisanomiset jne.
- Noususuhdanteen alkaessa suomalaisten tuotteiden kysyntä elpyy, samoin työllisyysilanne, usko tulevaisuuteen vahvistuu ja kuluttaminen lisääntyy -> talous kasvaa

Inflaatio	Deflaatio
Rahan arvo heikkenee	Rahan arvo vahvistuu
Hinnat nousevat	Hinnat laskevat
Nousu- ja huippusuhdanteen ilmiö	Lasku- ja lamakauden ilmiö
Haittaa säästäjiä ja tulonsiirtojen varassa eläviä	Aiheuttaa talouden pysähtymisen, hankintojen tekeminen viivästyy
Hyödyttää velallisia	Vaikea päästä irti (Japani)
Nostaa korkotasoa	Varallisuuden arvo laskee, velkojen arvo nousee

Työttömyys on Suomelle tuttu ongelma

- Työtön on työkäinen (15-74-v.) työvoimaan kuuluva henkilö, joka haluaisi ja pystyisi tekemään työtä, muttei saa sitä
- Työvoimaan eivät kuulu lapset ja vanhuksat
- Työttömyys kuuluu varsinkin lasku- ja lamakauden (**suhdannetyöttömyys**), mutta Suomessa esiintyy työttömyyttä myös nousukaudella (**rakenteellinen työttömyys** eli työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa työmarkkinoilla)
- Vuodenajat vaikuttavat työllisyysilanteeseen: eniten töitä tarjolla kesäisin (**kausityöttömyys**)
- Työpaikkojen vaihdon väliin jäävää lyhyttä työttömyysjaksoa sanotaan **kitkatyöttömyydeksi**. Myös ammattiin juuri valmistunut ensimmäistä työpaikkaa etsivä nuori voi olla hetkellisesti kitkatyötön.
- Työttömien tarkkaa määrää hankala arvioida, koska moni työtön ei hae aktiivisesti työtä (Suomessa varsin paljon **piilotyöttömiä**).

Työttömyyden vaikutuksia:

- Valtion talous kärsii: verokertymä alenee ja tulonsiirtojen tarve kasvaa -> voi aiheuttaa verojen korotuksia
- Kysyntä ja kulutus laskevat, kun työttömien ostovoima heikkenee -> konkurssseja, työttömyyttä
- Kotitalous joutuu miettimään, miten kattaa menot -> toimeentulotuki, asunnon vaihto pienempään, omaisuuden realisointi rahaksi, säästäminen
- Työttömyys aiheuttaa muuttoliikettä, kun ihmiset siirtyvät kasvukeskuksiin työn perässä
- Nuoret osaajat muuttavat pois Suomesta (aivovuoto)
- Voi aiheuttaa syrjäytymistä yhteiskunnasta ja psyykkisiä ongelmia: työtä arvostetaan Suomessa
- Työttömyys heijastuu myös perheen lapsiin -> koulutus- harrastusmahdollisuudet?

Talouspolitiikka

- **Finanssipolitiikka** on hallituksen keino vaikuttaa suhdanteisiin
- Säädellään valtion tuloja ja menoja (budjetti) -> vaikuttaa kokonaiskysyntään
- Ohjataan kansantalouden kehitystä suotuisampaan suuntaan- tavoitteena tasainen talouskasvu
- Nousukaudella pyritään hillitsemään kulutusta ja kysyntää työvoimapulan ja inflaation ehkäisemiseksi -> verotuksen kiristäminen, valtion menoista karsiminen
- Laskukaudella ja laman aikana pyritään lisäämään kysyntää -> uudet valtion rahoittamat hankkeet (rakentaminen), tulonsiirtojen vahvistaminen (lapsilisän nostaminen), verotuksen alentaminen ja tarvittaessa velanotto

Rahapolitiikka

- Keskuspankin keino, jolla vaikutetaan rahan kokonaiskysyntään -> korkojen nostaminen/laskeminen
- EKP pyrkii pitämään inflaation alle 2 %:ssa = **hintavakaus**
- EKP voi säädellä ohjaukorkojen kautta vaikuttaa korkotasoon euroalueella
- rahan määrän säätely
- Suomen Pankki toteuttaa EKP:n päätöksiä Suomen alueella, ei itsenäisiä ratkaisuja

Tulopolitiikka:

- Palkoista ja palkankorotuksista sopimista
- Palkka maksetaan **työehtosopimuksen (TES)** mukaan: määrittelee minimipalkan
- Työnantajien ja työntekijöiden etujärjestöt sopivat tulevan kauden palkankorotuksista, jotta lakoilta vältyttäisiin (SAK-EK): mikä on sopiva palkankorotusten taso? Inflaation verran?
- Huomattavat palkankorotukset ruokkivat inflaatiota
- Hallitus ei varsinaisen neuvotteluosapuoli, mutta tukee maltillisia palkankorotuksia
- Tulopoliittiset sopimukset (**TUPO**) olleet Suomessa tavallisia sotien jälkeisinä vuosikymmeninä
- Keskusjärjestöjen jälkeen asioista sovitaan liittotasolla neuvotteluissa sovittujen raamien sisällä
- Jos riittävän moni liitto hyväksyy keskusjärjestöjen esityksen, tupo syntyy
- Viime vuosina alettu kannattaa enemmän **paikallista sopimista** työpaikoilla TUPO:n sijaan (EK:n kanta vuodelta 2016) - työntekijät pelkäävät sen heikentävän työntekijän asemaa ja palkkausta

www.sak.fi www.ek.fi

POHDI ja TUTKI

- A) Sinulle tutussa kahvilassa huomaat kahvikupin hinnan nousseen viikossa 30 senttiä. Pohdi, millaiset seikat voivat selittää kahvin hinnan nousua.
- B) Kumpi on pienempi paha -inflaatio vai deflaatio? Ota kantaa perustellen.
- C) Ota selvää suunnitteilla olevista kuntaliitoksista. www.kunta.fi
- D) Miten työttömyyttä voidaan torjua ja vähentää?
- E) Keitä ovat ns. piilotyöttömät? Anna esimerkkejä ja perustele.

LOPPUKERTAUS. Valitse sopivin vaihtoehto. Oikea rivi kertausmateriaalinen lopussa.

1. Eniten suomalaisia työllistävät tänä päivänä:
A) alkutuotanto b) jalostus c) palvelut
2. Mikä seuraavista ei edistä vapaakauppaa?
A) tullien alennukset b) EU-yhteistyö c) tuonti- ja vientikiintiöt
3. Milloin voidaan katsoa globalisaation alkaneen?
A) keskiajalla b) suurista löytöretkistä c) kun maailma alkoi teollistua
4. Suomen tärkeimmät kauppakumppanit:
A) ovat Venäjä ja USA b) ovat toisia EU-maita c) ovat Kiina ja Japani
5. Jos markkinoilla on vain muutama harva samaa tuotetta myyvä yritys, voidaan puhua:
A) oligopolista b) monopolista c) kartellista
6. Mikä elin valvoo EU-alueella vapaan kilpailun toteutumista?
A) EU-parlamentti b) EU-komissio c) Euroopan keskuspankki
7. Kuka edustaa Suomea EKP:n neuvostossa?
A) Suomen Pankin pääjohtaja b) valtiovarainministeri c) pääministeri
8. Kuinka monessa maassa euro on virallinen valuutta?
A) 12 maassa b) 15 maassa c) 19 maassa
9. Mihin seuraavista yrityksistä tarvitaan elinkeinolupa?
A) apteekin perustamiseen b) taksin ajamiseen c) kirjakaupan perustamiseen
10. Mikä on valtiolle tuottoisin kaikista veroista?
A) valmistevero b) tulovero c) arvonlisävero
11. Jos vasta valmistunut nuori ei heti löydä työtä, hänestä voidaan käyttää nimitystä:
A) piilotyötön b) kitkatyötön c) syrjäytynyt nuori
12. Kun työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät kohta, puhutaan:
A) rakenteellisesta työttömyydestä b) kausityöttömyydestä c) suhdannetyöttömyydestä
13. Mikä seuraavista on luonteeltaan tasavero?
A) kunnallisvero b) perintövero c) tulovero
14. Mihin suhdanteen vaiheeseen yleensä kuuluu inflaatio?
A) lamakauteen b) laskusuhdanteeseen c) nousukauteen

15. Kuka voi hyötyä suuresta inflaatiosta?
- A) asunovelallinen b) palkansaaja koska palkkoja nostetaan c) yrittäjä
16. Mikä seuraavista ei kuulu julkisen talouden piiriin?
- A) yritysten talous b) valtion talous c) kuntatalous
17. Mikä pankkiryhmä on antanut eniten suomalaisille kotitalouksille asuntolainaa?
- A) Nordea b) OP-pankkiryhmä c) Danske Bank
18. Tavaroiden vientiä ja tuontia kuvaava laskelma on:
- A) kauppataase b) vaihtotase c) pääomatase
19. Osakeyhtiön osakkailleen maksama voitto-osuus on nimeltään:
- A) bonus b) lisäarvo c) osinko
20. EKP:n tavoitteena on pitää inflaatio: a) alle yhden prosentin b) alle kahden prosentin c) alle 5%:n tasolla

YH2-kurssiin liittyviä ylioppilastehtäviä:

- Mitkä tekijät vaikuttavat seuraavien hyödykkeiden hintaan Suomessa? A) suklaa b) hammaslääkäripalvelut c) osakehuoneisto kerrostalossa (kevät 2014)
- Erittele, mitkä tekijät vaikuttavat suomalaispankkien myöntämien asuntolainojen korkoihin? (kevät 2018)
- Tarkastele yritystoiminnan edellytyksiä pienyrittäjän kannalta. (syksy 2011)
- Mitä eri yritysmuotoja on, ja miten ne eroavat toisistaan? (syksy 2016)
- Veroratkaisujen vaikutukset. Erittele millaisia vaikutuksia seuraavilla veroratkaisuilla todennäköisesti olisi Suomen valtiontalouteen, yrityksiin ja kotitalouksiin: a) elintarvikkeiden arvonlisäveroä lasketaan b) keskituloisten palkansaajien ansiotuloverotusta kiristetään c) kotitalouksille verotuksessa myönnettävän kotitalousvähennyksen ylärajaa (enimmäismäärää) nostetaan. (kevät 2019)
- Kuntien talousvaikeudet. Monilla kunnilla Suomessa on ollut viime vuosina taloudellisia vaikeuksia. Erittele, mitä syitä vaikeuksien taustalla on, ja pohdi, millaisin keinoin talousvaikeuksissa kamppailevat kunnat voivat yrittää kohentaa talouttaan. Mitä etuja ja ongelmia eri keinoissa on? (syksy 2018)
- Tuottavuuden parantaminen yrityksissä. Erittele, miten kaksi erilaista yritystä, makkaratehdas ja parturi-kampaamo, voivat parantaa tuottavuuttaan. (syksy 2018)
- Erittele, minkälaisia seurauksia bruttokansantuotteen (bkt) hitaalla kasvulla on Suomen valtiolle, yrityksille ja yksityisille kansalaisille. (kevät 2016)
- Mitä tarkoitetaan inflaatiolla ja deflaatiolla? Pohdi, minkälaisia ongelmia deflaatio ja korkea inflaatio aiheuttavat kansantaloudelle? (kevät 2013)

YH3: Suomi ja Eurooppa muuttuvassa maailmassa

Lähtötesti:

- A) Kuinka monta maata allekirjoitti ns. Rooman sopimuksen 1957?
- B) Mikä maa on viimeisin EU:n jäsenmaa?
- C) Milloin Suomi toimi viimeksi EU:n puheenjohtajamaana?
- D) Mitä tarkoittaa Brexit?
- E) Mitkä ovat ns. EU:n neljä vapautta?
- F) Mitä ovat direktiivit?
- G) Mitä tarkoitetaan läheisyysperiaatteella?
- H) Kuka on Suomen komissaari tällä hetkellä?
- I) Kuinka monta meppiä Suomesta on europarlamentissa?
- J) Mitkä kaksi kaupunkia ovat europarlamentin kokouspaikkoja?

Suomi Euroopassa

- Eurooppa ja eurooppalaisuus voidaan määritellä eri tavoin:

Maantieteellinen Eurooppa
Historiallinen Eurooppa
Kulttuurillinen Eurooppa
Poliittinen Eurooppa

- **Euroopan yhteisiä arvoja ovat esimerkiksi:**
- Kaikille kuuluvat ihmisoikeudet (ihmisoikeuksien julistus)
- Demokratian periaatteiden kunnioittaminen
- Oikeusvaltion ihanne
- Vastuun kantaminen heikompiosaisista (hyvinvointivaltio)

Vähemmistöt

- Eurooppa on ollut uskonnollisesti sirpaleinen kautta aikojen: juutalaisuudella ja islamilla Euroopassa pitkä historia (kristinuskosta virallinen uskonto 300-luvun lopulla)
- Kansallisia vähemmistöjä paljon: saamelaiset ainoa alkuperäiskansa
- Romanit kaikkialla vähemmistönä -> syrjintä (Romania, Unkari)
- Baskit, katalaanit Espanjassa jne.
- Runsaasti erilaisia kieliä -> Eurooppa on moninainen, yhtä stereotyyppistä eurooppalaista ihmistä on mahdoton osoittaa

-> **Eurooppalaiseksi kasvetaan, ei synnytä!**

Kulttuurille ominaista Euroopassa

- Eurooppa ollut aina yhteyksissä muiden kulttuurien kanssa ja saanut vaikutteita: kiinalaiset (Silkkitie), Lähi-itä (ristiretket, islamin leviäminen), löytöretket (Lätinalainen Amerikka), ottomaanit jne.
- Eurooppalaiset ovat omaksuneet muiden keksintöjä ja muokanneet niitä omien tarpeidensa mukaan

- Keskiajan kehittynein valtio oli Kiina: ruuti, silkki, posliini, peräsin, kompassi, paperi tuontitavaraa Eurooppaan
- Arabikulttuurista saatiin monia nautintoaineita (kahvi ja mausteet), numerot, astronomia, algebra
-
- **Eurooppalaisia yhdistäviä symboleita EU-alueella:**
- EU-lippu (12 kultaista tähteä sinisellä pohjalla)
- Eurovaluutta (19 maata käyttää v. 2019)
- Eurooppa-päivän vietto 9.5.
- "Oodi ilolle" - Beethovenin sävellys -> Eurooppa-hymni
- Yhtenäiset passit ja autojen rekisterikilvet
- Europarlamenttivaalit 5 vuoden välein

"Moninaisuudessa yhtenäinen" (EU:n motto)

POHDI ja TUTKI

- A) Eurooppa on muutakin kuin EU-alue -> kuuluuko Turkki sinun Eurooppaasi? Entä Venäjä?
- B) Tuliko Suomesta osa Eurooppaa vasta 1995 EU-jäsenyyden myötä vai onko Suomi ollut kautta historian osa-vaikkakin etäinen- Eurooppaa?
- C) Oletko sinä ensisijaisesti suomalainen vai eurooppalainen? Vai ehkä jotain muuta?

Eurooppalaisen integraation vaihteita

- Kaksi maailmansotaa aiheuttivat valtavat aineelliset ja inhimilliset tuhot Euroopassa
- Varsinkin Saksan ja Ranskan välinen vihanpito haluttiin lopettaa -> **EU on rauhanprojekti!** -> EU-maat eivät ole sotineet keskenään -> Nobelin rauhanpalkinto EU:lle vuonna 2012
- Kylmä sota jakoi Eurooppaa (Churchill: "rautaesirippu" esim. kaksi Saksaa)
- Neuvostoliiton ja sosialististen maiden kesken syntyi **SEV**= Keskinäisen taloudellisen avun neuvosto
- USA tuki Länsi-Euroopan jälleenrakentamista miljardeilla dollareilla (**Marshallin apu**) -> lisäksi jännitettä Neuvostoliiton kanssa
- Miten estää uudet sodat ja lisätä luottamusta valtioiden ja kansojen välille? Onko ratkaisu tiivis taloudellinen yhteistyö?

Integraation päävaihteita:

1950 Schumannin julistus	Ehdotus Ranskan ja Saksan hiili- ja terästuotannon alistamisesta kansainväliseen valvontaan
1951 Euroopan hiili- ja teräsyhteisö	Mukana Ranska, Länsi-Saksa, Italia, Benelux-maat (kuutoset)

1957 Rooman sopimukset	Euroopan talousyhteisö EEC ja Euratom syntyvät (kuutoset)
1960 EFTA-sopimus Tukholmassa	EEC:n ulkopuolisten maiden vapaakauppasopimus Britannian johdolla
1973 EEC laajeni	Iso-Britannia, Tanska ja Irlanti mukaan
1981, 1986 laajeneminen Välimerelle	Kreikka, Espanja ja Portugali mukaan
1985 Schengenin sopimus	Rajatarkastuksista luopuminen EY:n sisärajoilla
1992 Maastrichtin sopimus	EU:n synty, integraation syventäminen
1995 EU laajeni	Suomi, Itävalta ja Ruotsi jäsenvaltioiksi 1.1.
1999 EMU:n kolmas vaihe	Euro käyttöön tilivaluuttana, 2002 käteisrahana
2004 suurin laajeneminen	10 uutta jäsenmaata mukaan (mm. Baltia, Puola, Unkari, Kypros, Malta)
2007 EU laajeni	Bulgaria ja Romania jäsenvaltioiksi
2013 EU laajeni	Kroatia jäsenvaltioksi
2016 Brexit -kansanäänestys	Iso-Britannia päätti erota EU:sta

“Emme muodosta ainoastaan valtioiden yhteenliittymää, vaan yhdistämme kansalaisia” (Jean Monet)

- Mihin EU lopulta tähtää? Liittovaltion vai valtioiden liittoon?
- **Liittovaltiossa** Euroopan unionin maat olisivat osavaltioiden roolissa ja korkein päätäntävalta siirtyisi kansallisilta poliittisilta elimiltä yhteiseurooppalaisille päätöksentekijöille -> “Euroopan Yhdysvallat”
- Käytännössä EU kehittyi eritahtisesti: osa mukana tiiviissä ytimessä, johon kuuluu yhteinen euro
- Osa haluaa hitaampaa integraatiota ja enemmän kansallista liikkumavaraa (Unkari, Puola)
- Yhteinen vai kansallinen puolustus?
- Liittovaltiokehitys ei voi tapahtua vastoin EU-maiden kansalaisten tahtoa

Jäsenyys EU:ssa

- On vapaaehtoista ja perustuu jäsenvaltion omaan päätökseen ja jäsenhakemukseen
- Jäsenyys periaatteessa avoin kaikille Euroopan valtioille -> Pohjois-Afrikka, Lähi-itä ei tule kyseeseen
- Hakijamaan täytettävä ns. **Kööpenhaminan kriteerit**, joilla se sitoutuu kehittämään maataan EU-arvojen mukaiseksi oikeusvaltioksi ja ottamaan yhteisen lainsäädännön käyttöön maassa sekä kunnioittamaan ihmisoikeuksia ja vähemmistöjä
- Romanian ja Bulgarian kohdalla kriteerit eivät täytyneet; oikeusvaltio ei toimi, korruptiota ja vähemmistöjen sortoa esiintyy edelleen
- Turkin kanssa pitkään jatkuneet neuvottelut ovat jäissä, kun presidentti Erdoganin (kuvassa alla) johdossa Turkki on etäännytynyt lähentymiskriteereistä (ihmisoikeudet, vähemmistöjen kunnioittaminen, pyrkimys kohti demokratiaa) ja presidentin valta on kasvanut

Presidentti Erdogan. Lähde: Pixabay.

- Tulevaisuudessa EU laajenee Balkanin suuntaan: Albania, Montenegro, Kosovo, Pohjois-Makedonia, Serbia jne.
- Sveitsi, Norja ja Islanti eivät neuvottele jäsenyydestä (v.2019)
- EU:sta on mahdollista erota: Grönlanti tuli mukaan Tanskan osana 1973, mutta erosi kansalaisten tahdosta
- Brexit-prosessi osoittautui vaikeaksi toteuttaa eri osapuolia tyydyttävällä tavalla. Jopa Brexitin peruuntumista pidettiin realistisena mahdollisuutena pitkien neuvotteluiden jälkeen.
- Kreikan talousvaikeuksien aikana puhuttiin Kreikan eroamisesta eurosta (Grexit), joka ei kuitenkaan toteutunut
- Voiko koko EU epäonnistua ja hajota? Alkaako Brexitistä ketjureaktio, joka johtaa EU:n hajoamiseen?
- Integraation vastavoimaksi on noussut voimakas **nationalismi**, joka kritisoi EU:n toimintaa ja tähtää jopa sen lopettamiseen; **populistiset liikkeet** ja puolueet esittävät EU:n olevan taloudellisten ja muiden ongelmien edessä kyvytön
- Voimakas muuttoaalto ja pakolaisuus Eurooppaan ovat aiheuttaneet eripuraa jäsenmaiden välille ratkaisumalleista ja vastuukannosta: Kreikka ja Italia kovaan muuttopaineen alaisina

TUTKI ja POHDI

A) Laadi aikajana, jolle asetat järjestykseen EU-maiden liittymisvuodet 1957-2013. Käytä apuna sivustoa

www.eurooppatiedotus.fi

B) Pohdi, miksi Islanti ja Norja eivät ole halunneet mukaan EU:n toimintaan, vaikka Suomi, Ruotsi ja Tanska ovat mukana?

C) Arvioi Ukrainan edellytyksiä tulla mukaan Euroopan unioniin.

D) Ota selvää, milloin ja miksi Grönlanti erosi integraatiokehityksestä.

Suomi ja Euroopan unioni

Suomen päätökseen hakea EU-jäsenyyttä vaikuttivat:

- Neuvostoliiton hajoaminen -> YYA-sopimus päättyi ja kylmä sota loppui (Varsovan liitto, SEV lakkasivat)
- Ruotsin päätös hakea EU-jäsenyyttä
- Kaupalliset intressit: idänkauppa romahti, lännestä haettiin uusia markkinoita
- Sotilaspoliittiset intressit: Suomi halusi profiloitua läntisenä demokratiana ja tiivistää yhteistyötä Länsi-Euroopan kanssa kylmän sodan jälkeen.
- Turvatakuut puolueettomalle maalle (EU-jäsenyys ei edellytä Nato-jäsenyyttä)
- Suomi aloitti jäsenneuvottelut vuonna 1993 samanaikaisesti Ruotsin ja Itävallan kanssa

Vuoden 1994 kansanäänestys

- Kansalaisten mielipide jäsenyyteen kysyttiin **neuvoa-antavalla** kansanäänestyksellä
- "Tuleeko Suomen liittyä Euroopan unionin jäseneksi neuvottelun sopimuksen mukaisesti?" KYLLÄ/EI
- Ahvenanmaalla pidettiin erillinen kansanäänestys
- Selkeä enemmistö (57 %) mannersuomalaisista kannatti jäsenyyttä molemmissa kansanäänestyksissä

- Toisaalta 43 % mannersuomalaisista vastusti jäsenyyttä- Suomessa ollut koko jäsenyyden ajan myös EU-kriittisyyttä (esimerkiksi perussuomalaiset), mikä voi heijastua myös europarlamenttivaaleissa passiivisuutena
- 74 % äänesti kansanäänestyksessä, jota edelsi voimakas kampanjointi puolesta ja vastaan
- Puolueista Kokoomus, RKP ja SDP olivat selkeimmin jäsenyyden kannalla
- Maaseudulla jäsenyyden vastustus suurinta: pelko maatalouden asemasta ja Suomen itsenäisyyden kaventumisesta
- Lopullisesti asiasta päätti eduskunta -> jäsenyys alkoi 1.1.1995

Aktiivinen mallioppilas?

- Suomi pyrkinyt aktiivisesti mukaan kovaan ytimeen: ensimmäisten euromaiden joukossa 2002
 - Suomea pidetty EU:n "mallioppilana", joka toteuttaa mukisematta yhteisiä päätöksiä ja pyrkii päätöksenteossa EU:n kovaan ytimeen
 - Kreikan velkakriisi muutti Suomen toimintaa ja luonnetta jäsenmaana; Suomi ajoi Saksan kanssa tiukkaa linjaa ja vaati Kreikalta talouden rakenteellisia muutoksia ehtona taloudelliselle lisätuelle
 - Suomi sai oikeuden omiin europarlamentaarikkoihin (mepit) ja omaan **komissaariin**: ensimmäinen komissaari oli Erkki Liikanen (SDP). Liikasen jälkeen komissaareina ovat toimineet Olli Rehn (Kesk.), Jyrki Katainen (Kok) ja Jutta Urpilainen (SDP).
 - Aluksi Suomi noudatti ns. **kahden lautasen politiikkaa**: mukana huippukokouksissa olivat sekä presidentti että pääministeri
 - Vuodesta 2012 alkaen Suomea- kuten muitakin jäsenmaita- edustaa vain pääministeri (perustuslain muutos). Vain Ranskaa edustaa useimmiten presidentti.
 - Suomen Pankin pääjohtaja (Olli Rehn) edustaa Suomea EKP:n **neuvostossa**
 - Ensimmäiseksi **Euroopan oikeusasiamieheksi** valittiin suomalainen Jacob Söderman vuonna 1995: oikeusasiamies käsittelee EU-kansalaisten tekemiä kanteluita
 - Suomi kuuluu EU:n pieniin jäsenmaitiin, joka ei yksin pysty paljoa vaikuttamaan -> Suomi hakeutunut yhteistyöhön saman mielisten maiden kanssa (Ruotsi, Tanska, Saksa...)
 - Suomi kolme kertaa **puheenjohtajamaana**. Lue miten Suomi valmistautui viimeisimpään kauteen, joka alkoi 1.7.2019 <https://vnk.fi/eu/eu-puheenjohtajakausi-2019>
- > puheenjohtajamaana Suomi saa huomiota ja arvovaltaa osakseen. Pj-kausi kestää puoli vuotta kerrallaan.

Miten jäsenyys on muuttanut Suomea?

Poliittisesti:

- Osa päätäntävällästä siirtynyt Suomesta EU:lle, esimerkiksi eduskunnan lainsäädännössä EU:n direktiivit ja asetukset tulee huomioida
- Poliittista vallanjakoa on muokattu saman suuntaiseksi kuin muissa jäsenmaissa -> vuoden 2000 perustuslaissa presidentin valtaa kavennettiin ja pääministerin ja eduskunnan asemaa on vahvistettu
- Eduskunnan suuresta valiokunnasta on tullut käytännössä EU-valiokunta: se pidetään ajan tasalla ja se ohjeistaa Suomen edustajia päätöksenteossa
- Suomen hallituksen EU-valiokunta päättää ministereiden liikkumavarasta neuvostossa, suuri valiokunta kuulee vastuuministereitä
- Pääministeri edustaa Suomea EU-huippukokouksissa
- Suomessa pidetään viiden vuoden välein europarlamenttivaalit (samaa aikaan muiden maiden kanssa)
- Ulkopoliittisesti Suomi on sidoksissa EU:n ulko- ja turvallispoliittiseen linjaan- > puolueettomuus/liittoutumattomuus?

Taloudellisesti:

- Jäsenyys vahvistanut kauppaa muiden EU-maiden kanssa
- Suomi sidoksissa yhteisiin päätöksiin esimerkiksi Venäjän vastaiset kauppaa koskettavat rajoitukset haitanneet suomalaista maataloustuotantoa
- Jäsenyys EMU:ssa ja euron käyttöönotto lopettivat itsenäisen rahapolitiikan – toisaalta Suomi mukana EKP:n neuvoston päätöksenteossa
- Maatalous sopeutunut uuteen kilpailutilanteeseen -> pienet tilat lopettaneet kannattamattomina, maataloustukijärjestelmä muuttunut, myös globalisaatio vaikuttanut maatalouteen voimakkaasti
- Kauppa ja tavaraliikenne vapautunut, mikä helpottaa yritysten toimintaa yli rajojen

EU-kansalaisuus

- Ei ristiriidassa Suomen kansalaisuuden kanssa, vaan täydentää sitä
- Liikkumisvapaus -> 3 kk toisen jäsenmaan alueella ilman rekisteröitymistä
- Mahdollisuus asua, opiskella, työskennellä ja toimia yrittäjänä toisessa jäsenmaassa
- Suomi vahvistanut **Schengenin sopimuksen**: ilman passia liikkuminen EU-alueen sisällä, kuvallinen henkilötodistus riittää (eläimet!). Tarkastuksia lähinnä EU:n ulkorajoilla.
- Jokaisella EU-kansalaisella oikeus sen maan sosiaaliturvaan, jossa asustaa (työttömyysavustus rajatusti)
- Poliittiset oikeudet: EU-kansalainen voi äänestää ja asettua ehdolle toisessa EU-maassa europarlamentti- ja kunnallisvaaleissa
- **EU-kansalaisaloite** uudeksi laiksi (vaatii vähintään miljoona allekirjoitusta)
- Diplomaattinen suojelu ja apu miltä tahansa EU-maalta esimerkiksi katastrofitilanteessa
- Oikeus vedota Euroopan parlamentin vetoisuusvaliokuntaan itseä koskettavassa asiassa ja valittaa kansallisen viranomaisen toiminnasta
- EU-jäsenyys ei aiheuta varsinaisia velvoitteita; tosin Suomen jäsenmaksu maksetaan yhteisestä kassasta!
- Direktiivejä ja asetuksia on noudatettava (sanktiot mahdollisia)

SUOMI ALLEKIRJOITTI SCHENGENIN LIITTYMISSOPIMUKSEN joulukuussa 1996 yhdessä Ruotsin ja Tanskan kanssa.

- Schengenin säännöstöä alettiin soveltaa Suomessa ja muissa Pohjoismaissa v. 2001.
- Käytännössä Schengenin sopimus tarkoittaa, että ihmiset voivat ylittää Schengen-sopimukseen liittyneiden maiden väliset rajat ilman tarkastuksia sekä maarajoilla, lentokentillä että satamien kautta.
- Ulkorajojen valvonnan helpottamiseksi Schengen-maat ovat sopineet viisumipolitiikkansa yhtenäistämistä.
- EU-maista Kypros, Bulgaria ja Romania ovat sopimuksen ulkopuolella

- Sen sijaan Islanti, Norja ja Sveitsi ovat liittyneet Schengen-alueeseen

Demokratiavaje

- EU on valtava, byrokraattinen organisaatio, joka nielee yhteisiä varoja
- Systeemiä arvosteltu päätöksenteon sekavuudesta ja vallan etääntymisestä tavallisesta kansalaisesta= demokratiavaje -> kansalaisaloite, parlamentin aseman korostaminen, tehokkaampi tiedotus päätöksistä
- Pienten jäsenmaiden pelkona on jäädä suurten jyräämäksi (Saksa, Ranska, Italia) -> kullakin maalla on omat mepit europarlamentissa, paikat jaettu pieniä suosien, kullakin oma komissaari, kiertävä puheenjohtajuus (6 kk kerrallaan)
- Parlamentarismi ei toimi: EU-kansalaiset valitsevat mepit, mutteivat paljon valtaa omaavaa komissiota -> europarlamentti haastattelee komissaariehdokkaat ja hylätä mielestään epäsoivat, europarlamentti voi erottaa koko komission (ei yksittäistä komissaari nimityksen jälkeen)
- Kansalaisten passiivisuus europarlamenttivaaleissa: varsinkin uusissa jäsenmaissa kuten Baltiassa äänestysprosentti ollut 20-30 %: n luokkaa (esim. Virossa valitaan 6 meppiä yli 700:n joukkoon!) -> erilaiset aloitteet, kampanjat, tapahtumat. Osin passiivisuus voi johtua tietämättömyydestä. Vanhoissa jäsenmaissa äänestysaktiivisuus on korkeammalla tasolla (Benelux-maat).

POHDI ja TUTKI:

- A) Millaisia odotuksia/pelkoja suomalaisilla oli EU-jäsenyyden suhteen v. 1994? Pohdi, ovatko odotukset/pelot realisoituneet.
- B) Miten EU-vastaisuus ilmenee Suomessa ja mistä se johtuu?
- C) Pystyykö Suomi vaikuttamaan EU:n päätöksentekoon pienenä valtiona? Ota kantaa ja perustele.
- D) Millä eri keinoilla EU on pyrkinyt vähentämään demokratiavajetta?
- E) Millaisia mahdollisuuksia ja toisaalta uhkia Schengenin sopimus tuo mukanaan?

EU:n jäsenet poikkeavat toisistaan monin tavoin: pinta-alaltaan, asukasluvultaan, valtiomuodoltaan, kulttuuriltaan, elintasoltaan ja historian osalta. Suurille jäsenmaille tulevat usein merkittävimmät tehtävät EU:n johdossa. Kuitenkin Iso-Britannia koki, että se ei voi tarpeeksi vaikuttaa itseään koskettavaan päätöksentekoon EU:ssa. Tämä oli yksi syistä Brexitin takana. Suuret valtiot ovat ehdottaneet komissaarien tehtävien kierrättämistä pienten valtioiden kesken, mikä ei kuitenkaan ole toteutunut. Pienelle jäsenmaalle oma komissaari on periaatteellisesti tärkeä asia.

Pienikin voi olla merkittävä: rikas Luxemburg on ollut mukana integraatiossa alusta lähtien. Komission puheenjohtajana toimi vuodet 2014-2019 **Jean-Claude Juncker** Luxemburgista (kuva alla). Hänen seuraajakseen valittiin kesällä 2019 **saksalainen Ursula von der Leyen**. Suomen komissaariehdokas oli entinen valtiovarainministeri Jutta Urpilainen (SDP).

Päätöksenteko Euroopan unionissa

A) Euroopan parlamentti:

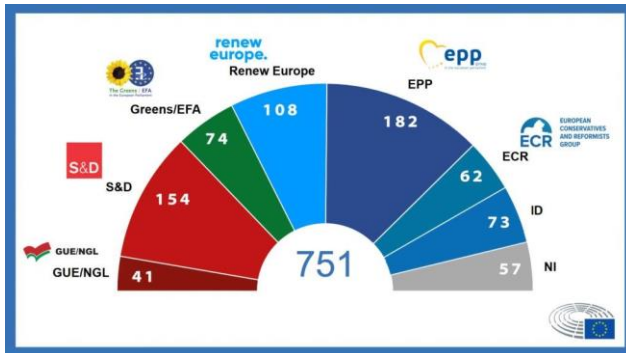
- Demokraattisin, vaaleilla valittu osa päätöksentekoa
- Valitaan kansalaisten äänitorveksi yleisillä vaaleilla viiden vuoden toimikaudeksi
- Meppejä (europarlamentaarikkoja) valitaan suhteessa maan asukasmäärään, vaihtelu 6-96 välillä (Viro-Saksa) - yhteensä 751 meppiä (vuonna 2019 ennen Brexitiä) **MEP**= Member of European Parliament
- Suomesta valittiin vuoden 2019 **europarlamenttivaaleissa** 13 meppiä: suosituin puolueista oli Kokoomus, joka sai kolme meppiä. SDP, Vihreät, perussuomalaiset ja Keskusta saivat kaksi meppiä, Vasemmistoliitto ja RKP kumpikin yhden paikan. Äänestysprosentti oli 42,7 %.
- Jos Brexit toteutuu, kaikille muille 27 jäsenmaalle tulee yksi lisäpaikka. Suomi 13 -> 14 paikkaan. Europarlamentin koko kutistuu 705 meppiin.

Brexit on suurimpia haasteita EU:n historiassa. Miten se muuttaa EU:ta ja Iso-Britanniaa, jää nähtäväksi. Suomelle Iso-Britannia on ollut tärkeä kauppakumppani kautta historian. Suomalaisia myös työskentelee ja opiskelee Brittein saarilla tuhansittain.

Euroopan parlamentit tehtävät:

- Hyväksyy unionin lait
- Hyväksyy/valvoo/voi erottaa komission jäsenet (koko komission)
- Hyväksyy uudet jäsenmaat Euroopan unioniin
- Hyväksyy unionin budjetin ja valvoo yhteisten varojen käyttöä
- Hyväksyy merkittävät unionin tekemät ulkopoliittiset sopimukset
- Asema päätöksenteossa vahvistui Lissabonin sopimuksella 2009
- Mepit jakaantuvat puolueisiin yli kansallisten rajojen ja työskentelevät valiokunnissa
- Mepiksi valittu ei voi toimia kansanedustajana tai ministerinä, toimikausien määrää ei rajattu
- Suurimpien ryhmien sisällä monia poliittisia linjoja ja ryhmiä
- Keskustelut ja päätökset täysistunnossa parlamentin puheenjohtajan johdolla
- Toimipaikat Bryssel (valiokunnat ja poliittiset ryhmät), **Strasbourg (täysistunnot)**

Europarlamentin puolueet vuoden 2019 vaalien jälkeen.

Suurin ryhmä on edelleen EPP (Euroopan kansanpuolueen ryhmä). ID= Identiteetti ja demokratia (mukana perussuomalaiset). NI tarkoittaa sitoutumattomia meppejä. Renew Europe on liberaalin ALDE:n ja demokraattien yhteenliittymä. Parlamentin puhemieheksi valittiin italialainen David Sassoli.

Kuva: Euroopan parlamentti

B) Komissio:

- EU:n moottori, merkittävä vallankäyttäjä
- Koostuu puheenjohtajasta ja kunkin maan komissaarista, joka edustaa koko komissiota, ei kotimaataan
- Valmistelee ja antaa EU:n lakialoitteet
- Valvoo perussopimusten noudattamista
- Valmistelee EU:n budjetin ja valvoo sen noudattamista
- Nostaa kanteen ja voi määrätä sakkoja maalle, joka ei noudata EU:n sääntöjä
- Edustaa EU:ta kansainvälisissä kauppaneuvotteluissa
- Neuvottelee yhteistyösopimuksista muiden maiden kanssa

Komission puheenjohtaja on EU:n vahvimpia vallankäyttäjiä ja suunnannäyttäjiä. Puheenjohtajan valintaan kohdistuu kovia paineita ja kilpailua jäsenmaiden kesken.

Vuodesta 2012 alkaen kansalaiset ovat voineet tehdä kansalaisaloitteita komissiolle. Aloitte en taakse täytyy saada seitsemästä jäsenmaasta vähintään miljoona allekirjoitusta. Näin esimerkiksi pelkästään saksalaisten allekirjoittamaa aloitetta ei toimitettaisi eteenpäin komissiolle. Jos Suomi on mukana, allekirjoituksia tarvitaan lähes 10 000.

Talous- ja raha-asioiden komissaarina ja komission varapuheenjohtajana toimi 2014-2019 Kokoomuksen entinen puheenjohtaja pääministeri Jyrki Katainen. Hänen seuraajakseen valittiin Jutta Urpilainen.

c) Unionin kaksi neuvostoa:

- **Eurooppa-neuvosto** (=huippukokous) on EU-maiden johtajien kokous, joka tekee suunnitelmia ja aloitteita EU:n toiminnan kehittämiseksi. Pysyvä puheenjohtaja eli "presidentti" johtaa kokousta, joka tekee päätöksensä pääosin yhteisymmärryksessä. Se myös vahvistaa EU:n monivuotisen rahoituksen ja ratkoo jäsenmaiden välisiä erimielisyyksiä.
- **Euroopan unionin neuvosto** (=ministerineuvosto) koostuu kunkin maan ministeristä ja edustaa siten jäsenvaltioiden hallituksia. Käsiteltävä asia siis ratkaisee, kuka ministereistä osallistuu neuvoston istuntoon. Neuvosto säättää lakeja yhdessä Euroopan parlamentin kanssa. Neuvoston päätöksenteossa suuret jäsenmaat saavat enemmän päätäntävaltaa kuin asukasluvultaan pienet maat. Päätösten tulee olla yksimielisiä, jos ne koskettavat ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, verotusta tai siirtolais- ja maahanmuuttopolitiikkaa. Jokaisella jäsenmaalla on näissä asioissa eräänlainen veto-oikeus.

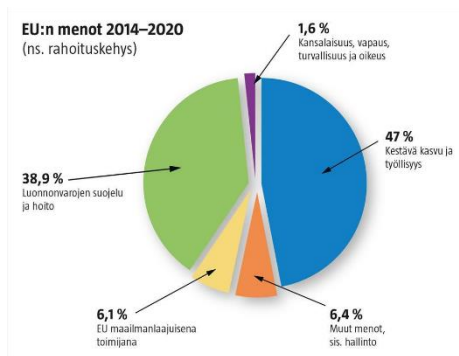

Asetukset ja direktiivit:

- EU-lainsäädäntö on luonteeltaan ylikansallista- mikään jäsenmaa ei voi asettaa kansallisen parlamentin lainsäädäntöä EU:n yläpuolelle
- Asetukset ovat itsessään lainvoimaisia; ne sitovat ja velvoittavat jäsenmaita sellaisenaan. Jos kansallinen laki on ristiriidassa asetuksen kanssa, se on poistettava tai muutettava.
- Direktiivit ohjaavat kansallista lainsäädäntöä. Ne velvoittavat jäsenmaita tarvittaessa muuttamaan omia lakejaan haluttuun suuntaan. Määräajassa kansallisesta laista tulee säätää direktiivin mukaisesti.
- Päätökset ovat sitovia, asetuksia ja direktiivejä täydentäviä päätöksiä, jotka koskettavat yleensä yksittäistapauksia.

EU:n budjetti

- Noin yksi prosentti EU-maiden vuotuisesta BKT: sta
- Tuloja ovat jäsenmaiden vuosittain maksamat jäsenmaksut ja tullimaksut
- lisäksi varoja tulee jäsenvaltioiden budjetista rahoitettavista arvonlisäveropohjaan perustuvista maksuista
- Budjetti on kokonaisuudessa varsin suppea ollakseen 28 jäsenmaan yhteinen- monet runsaasti rahoitusta vaativista tehtävistä, kuten sote –palvelut ja koulutus, maksetaan kansallisesta budjetista ja niistä päätetään kansallisella tasolla **läheisyysperiaatteen** mukaisesti
- EU pyrkii tasoittamaan alueiden välisiä varallisuus- ja kehityseroja- samalla se on tapa hidastaa muuttovirtaa EU-maasta toiseen (**aluepolitiikka**)
- Jäsenyyden alkuvuosina Suomi oli **nettosaja**=sai enemmän tukia kuin maksoi jäsenmaksua
- EU:n laajenemisen myötä Suomesta tullut **nettomaksaja**
- Välimeren maissa ja Itä-Euroopassa korkea nuorisotyöttömyys -> muuttovirta ja aivovuoto Saksaan ja muihin vauraisiin maihin ei voi jatkua loputtomiin
- Eniten EU:sta hyötyvät nuoret, koulutetut ja kielitaitoiset ihmiset
- Vanhukset ja työttömät heikoimmassa asemassa
- Vuonna 2016 arviottiin että 25 % EU-maiden kansalaisista oli syrjäytymis- ja köyhtymisriskin alla
- Väestön ikääntyminen yhteinen ilmiö EU-maissa -> isot sote-menot, huoli työvoiman riittävydestä
- Miten mahdollinen Brexit heijastuu budjettiin ja maiden maksuosuuksiin?

Lähde: Eurooppa-tiedotus

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Lähtökohta:

- Suomi on sotilaallisesti **liittoutumaton** maa, joka osallistuu EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan -> Suomi ei ole puolueeton maa perinteisessä merkityksessä
- Suomi ei ole Naton jäsenmaa, mutta sen rauhankumppani
- Presidentti ja hallitus johtavat yhteistoiminnassa Suomen ulkopolitiikkaa
- Turvallisuuspolitiikka koostuu ulkopolitiikasta ja maanpuolustuksesta
- Suppea turvallisuuskäsitys: maata kohtaavien lähinnä sotilaallisten uhkien torjuminen
- Laaja turvallisuuskäsitys: uhkat ymmärretään laajemmin, ne voivat olla ympäristöön, talouteen tai terveyteen kohdistuvia: ydinvoimalaonnettomuus, tautiepidemia, sähkö- ja tietoverkon häiriöt
- Suomi toimii aktiivisesti rauhan ja ihmisoikeuksien edistämiseksi myös YK:n välityksellä: jäsen vuodesta 1955 alkaen, ollut aiemmin aktiivinen rauhanturvaaja, mukana turvallisuusneuvoston vaihtuvana jäsenenä

Lissabonin sopimus 2009:

- Sopimukseen sisältyy velvoite puolustaa toista jäsenmaata -> pidetty tärkeänä **turvatakuuna** pienten valtioiden ja Natoon kuulumattomien jäsenmaiden keskuudessa
- Natossa 28 jäsenmaata vuonna 2019 (seuraava Pohjois-Makedonia?), mutta kaikki EU-maat eivät ole Nato-maita: Itävalta, Ruotsi, Suomi, Irlanti
- USA edelleen Naton johtava maa, myös Kanada mukana alusta lähtien
- Myös eurooppalaisen puolustuksen tiivistäminen, jopa oma armeija, on saanut kannatusta (Ranskan presidentti Macron)

Mihin Suomen puolustusvoimia tarvitaan?

- Suomen alueen sotilaalliseen puolustamiseen tarvittaessa (sotilaskoulutus)
- Osallistumaan kansainväliseen kriisinhallintaan (YK, Nato, EU)
- Muiden viranomaisten tukemiseen: esimerkiksi virka-apua poliisille
- EU:n yhteinen armeija on ollut esillä keskusteluissa pitkään, mutta ei ole saanut suurta kannatusta: monelle maalle kansallinen puolustus on tärkeää, erot puolustusjärjestelmissä ovat suuria
- Ei haluta päällekkäisiä systeemejä, moni on jo Natossa ja sen jäsenyys maksaa
- Suomen puolustusmäärärahoja leikattu -> varuskuntia lopetettu, asepalvelusta tehostettu, kertausharjoituksia karsittu

EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittisia haasteita viime vuosina:

- 2014 puhjennut Ukrainan kriisi ja Krimin valtaus heikensivät Venäjän ja EU:n välisiä suhteita -> kaupallisia pakotteita Venäjää vastaan: Suomi ei voi jättäytyä pois

- Syyrian sisällissota aiheutti laajamittaisen pakolaisuuden lähialueille Turkkiin ja Eurooppaan -> Kreikka ja Italia joutuneet kantamaan vastuuta suurista pakolaismääristä
- EU:n ulkorajojen valvonta osoittautunut hankalaksi tehtäväksi
- Terrorismi: monia iskuja esim. Saksassa, Englannissa ja Ranskassa -> terrorismin vastainen taistelu vaatii yhteistyötä maiden välillä (raja- ja turvallisuusjärjestö **Frontex**)
- Hybridiuhkat: Helsinkiin perustettu EU:n hybridikeskus vuonna 2017

Mihin menet EU?

- Kasvaako jäsenmäärä vai kääntyykö se laskuun? Jäsenyys kaikille Euroopan maille avoin -> Balkan
- Uusien jäsenien kohdalla vaaditaan Kööpenhaminan kriteerien täyttymistä, ettei hätiköidä Bulgarian ja Romania tapaan
- Esimerkiksi Serbiassa yhä esteitä; talouden ja demokratian heikko tila, sisällissodan aikaisten sotarikosten selvittämien, korruption kitkeminen, ihmisoikeudet (vähemmistöt)
- Toisaalta uusilta jäsenmailta ei voi vaatia liikojia: eikö korruptiota ja ihmisoikeuksien loukkaamista esiinny EU-maissa? (Italian mafia, romanien asema Itä-Euroopassa jne.)
- Integraation vastavoimaksi noussut voimakas **nationalismi**: Katalonia julistautui itsenäiseksi, mutta Espanja ja EU eivät ole tunnustaneet sitä, Skotlanti itsenäistyy, jos Brexit toteutuu?
- Nationalismi ja populismi yhdessä johtaneet ääri-nationalistisiin puolueisiin ja ryhmittymiin Euroopassa, joita yhdistää esimerkiksi maahanmuuttokriittisyys, islamofobia ja halua rajoittaa eri vähemmistöjen oikeuksia (Ranska, Unkari, Puola jne.)
- Maahanmuutto- ja pakolaiskysymys vaatii yhteisiä toimia ja pelisääntöjä, yksikään jäsenmaa ei voi sanoutua irti vastuusta, mutta jäsenmaiden edellytykset ottaa vastaan pakolaisia ovat kovin kaukana toisistaan
- EU:n sisäinen valtataistelu: esimerkiksi Italia ja Puola tiivistävät yhteistyötä saadakseen äänensä paremmin kuuluville Saksan ja Ranskan hallitessa EU:ta

Strasbourg Ranskassa on ollut kiistanalainen kaupunki historiassa. Kaupunki on ollut myös Saksan hallinnassa. Strasbourg on toinen EU:n kotikaupungeista".

- Brexit voi toteutuessaan saada aikaan ketjureaktion, joka johtaa muidenkin maiden eroon; kyseessä tavallaan ennakkotapaus, jonka seurauksia hankala ennakoida
- Suhde Venäjään: energian tuonti Venäjältä EU-maihin on suurta- miten korvata venäläinen maakaasu ja öljy ja samalla hidastaa ilmastonlämpenemistä -> aurinko- ja tuulienergia, liuskekaasu ym. Itämeren suojele edellyttää Venäjän aktiivista mukanaoloa!
- Suhde kehittyviin maihin: EU maailman suurin kehitysavun antaja -> herättää keskustelua, pitääkö kehitysapua ylipäättään antaa (perussuomalaiset). Brexit merkitsee kehitysavun alenemista, koska Englanti tärkeä kehitysavun maksaja
- Euro ja taloudelliset kriisit: taloudellisia tukipaketteja myönnetty Irlannille, Kreikalle (suurin), Portugalille ja Kyprokselle. Mikä on jäsenmaan vastuu toisen maan taloudesta?
- Pääministeri Jyrki Katainen totesi aikanaan: "Kreikan auttaminen on tulipalon sammuttamista" - >talousongelmilla taipumus levitä nopeasti -> Kreikan tukeminen lisäsi EU-kriittisyyttä Suomessakin
- Euroalue ei ole levinnyt laman takia (Liettua mukaan viimeksi) - toisaalta eurolla monia etuja ja eurosta tullut US -dollarin jälkeen toiseksi tärkein valuutta maailmankaupassa
- Vuonna 2019 julkaistun tutkimuksen (**eurobarometrin**) mukaan suomalaisille tärkeintä EU:ssa ovat vapaus ja yhteinen eurovaluutta
- Suomalaisen yleinen tyytyväisyys EU:ta ja EU-jäsenyyttä kohtaan ovat kasvaneet viime vuosina erilaisten mielipidetutkimusten mukaan
- Tutustu tutkimukseen oheisesta linkistä! https://ec.europa.eu/finland/news/eb90_190225_fi

- **POHDI ja TUTKI:**

- A) Tutustu Reach-asetuksen sisältöön oheisen linkin kautta ja mieti, miksi asetukset on säädetty ja miten se vaikuttaa käytännössä. <https://echa.europa.eu/fi/regulations/reach/understanding-reach>
- B) Ota selvää europarlamentin puolueyhmittymistä vuoden 2019 vaalien jälkeen ja selvitä, mihin niistä suomalaismepit kuuluvat. www.europarl.europa.eu
- C) Miksi EU:n lainsäädäntö aiheuttaa myös kritiikkiä kansalaisten keskuudessa?
- D) Kuka toimii tällä hetkellä komission puheenjohtajana ja kuka on suomalainen komissaari? Mikä on hänen vastuualueensa?
- E) Tulisiko unionille luoda oma armeija? Pohdi asian etuja ja haittoja.
- F) Millaisissa turvallisuuskysymyksissä EU-maiden kannattaa tehdä tiivistä yhteistyötä?

Loppukertaus. Valitse sopivin vaihtoehto. Oikea rivi kertausmateriaalin lopussa.

1. Euroopan taloudellinen integraatio vauhdittui varsinkin:
A) ensimmäisen maailmansodan b) toisen maailmansodan jälkeen c) maailmansotien välisenä aikana
2. Mitkä kaksi maata haluttiin mukaan hiili- ja teräsyhteisöön?
A) Britannia ja Ranska b) Ranska ja Saksa c) Saksa ja Benelux-maat
3. Milloin kaikissa EU-maissa juhlitaan Eurooppa-päivää?
A) toukokuun 9. päivänä b) kesäkuun 6. päivänä c) marraskuun 11. päivänä
4. Suomi on toiminut EU:n puheenjohtajamaana:
A) viimeksi vuonna 2018 b) kaikkiaan kaksi kertaa c) viimeiset kuusi kuukautta vuonna 2019
5. Vaaleilla valitaan mepit, jotka:
A) edustavat omaa puoluettaan EU:ssa b) jakaantuvat erilaisiin puolueyhmittymiin europarlamentissa
C) eivät voi olla muun kuin oman maan kansalaisia
6. Mikä seuraavista maista on mukana Schengenin sopimuksessa?
A) Norja b) Romania c) Bulgaria
7. Mikä on viimeisin EU:iin liittynyt valtio?
A) Viro b) Liettua c) Kroatia
8. Kun Suomessa järjestettiin kansanäänestys EU-jäsenyydestä vuonna:
A) suurin osa äänestäjistä Ahvenanmaalla vastusti jäsenyyttä
B) mannersuomalaisista 43 % äänesti jäsenyyttä vastaan
C) lähes 90 % käytti äänioikeuttaan
9. Suomen ensimmäisenä komissaarina toimi:
A) Erkki Liikanen b) Olli Rehn c) Jyrki Katainen
10. Kuinka monta meppiä Suomesta valittiin kevään 2019 eurovaaleissa?
A) vain 10 b) 13 c) 15 meppiä
11. Komissaarin tehtävään valitaan henkilö, joka:
A) pystyy parhaiten ajamaan EU:ssa kotimaansa etuja
B) saa Euroopan parlamentilta riittävän luottamuksen
C) on komission puheenjohtajan ehdottama
12. Mikä on ensimmäinen EU:sta eronnut alue?
A) Turkki b) Englanti c) Grönlanti
13. Mikä on EU:n tärkein tulonlähde?
A) arvonlisäveron tilitykset jäsenmaista b) jäsenmaiden maksamat jäsenmaksut c) tullimaksut
14. Mikä väite pitää paikkansa kehitysavun suhteen?
A) USA on maailman suurin kehitysavun maksaja b) EU on ollut Yhdysvaltoja tärkeämpi kehitysavun antaja
C) Kehitysavusta on leikattu Englannin ehdotuksen mukaisesti
15. Miksi Venäjän ja EU:n välit ovat olleet viileät viime vuosina?
A) Venäjä on supistanut öljy ja maakaasukauppaa EU-maihin
B) Venäjän suorittaman Krimin valtauksen takia c) Koska Venäjän suhteet Yhdysvaltoihin ovat lähentyneet

YH3-kurssiin liittyviä ylioppilastehtäviä

- Mitä on Euroopan unionin ulkopolitiikka, ja miten Euroopan unioni toimii maailmanpolitiikassa? (syksy 2011)
- Mitä Euroopan unionin kansalaisuus tarkoittaa, ja mitä oikeuksia se tuo kansalaiselle? (kevät 2012)

- Euroopan unionin parlamentin valinta ja tehtävät. a) Miten Euroopan unionin parlamentti valitaan? (8p) b) Mitkä ovat Euroopan unionin parlamentin keskeiset tehtävät? (12p.) (kevät 2017)
- Minkälaisia haasteita Euroopan puolustus- ja turvallisuuspolitiikka on kohdannut viime vuosina, ja millaisia ratkaisuja niihin on esitetty? (syksy 2016)
- Kansallisvaltiolla on omia tunnuksia, kuten lippu ja kansallislaulu. Millä keinoin Euroopan unioni on puolestaan pyrkinyt rakentamaan eurooppalaista identiteettiä? (kevät 2015)
- Tarkastele komission, ministerineuvoston ja parlamentin rooleja lakien säätämässä Euroopan unionissa. (syksy 2016)
- Miten Euroopan unioni toteuttaa aluepolitiikkaa ja miten Euroopan eri alueiden ääni kuuluu unionin päätöksenteossa? (syksy 2013)
- Tarkastele aluepolitiikkaa osana Euroopan unionin toimintaa. Miten sitä toteutetaan, ja millaisia tavoitteita sillä on? Arvioi myös aluepolitiikan haasteita. (20p) (kevät 2019)
- Mistä Euroopan unionin budjetti muodostuu, ja miten sen avulla vaikutetaan Euroopan eri alueiden rakenteelliseen kehitykseen? (kevät 2018)

YH4 Lakitieto

Lähtötesti:

- Mihin voi valittaa käräjäoikeuden tuomiosta?
- Missä iässä alkaa rikosoikeudellinen vastuu?
- Mitä tarkoitetaan edunvalvojalla?
- Kuinka monta etunimeä lapselle voi antaa?
- Voiko rintaperillisiä jättää testamentilla perinnöttömiksi?
- Voiko aviopuoliso myydä perheen kesämökin ilman puolison lupaa?
- Kuinka pitkä on elinkautinen tuomio Suomessa?
- Voiko kieltäytyä todistamasta oikeudessa?
- Saako elokuvaa esittää luokassa opiskelijoille?
- Jos henkilö on syyntakeeton, mitä se tarkoittaa?

Suomi on oikeusvaltio - mitä se merkitsee?

- kaikessa julkisessa toiminnassa noudatetaan lakia (laillisuusperiaate)
- Kansalaiset ovat tasavertaisia lain edessä: kukaan ei ole sen yläpuolella, laki on kaikille sama
- Kansalaisten oikeudet ja vapaudet on kirjattu perustuslakiin eikä niitä saa rajoittaa ilman laillista perustetta
- Tuomiovaltaa käyttävät poliittisista vallankäyttäjistä riippumattomat tuomioistuimet: käräjäoikeudet, hovioikeudet ja korkein oikeus
- Käräjäoikeuden tuomiosta voi valittaa hovioikeuteen
- Hovioikeuden tuomiosta voi hakea valitusoikeutta korkeimpaan oikeuteen
- Myös viranomaisen toimista ja päätöksistä voi valittaa ja vaatia oikaisua: kunnallisvalitus, hallintovalitus ja hallintokantelu

Lait ja perustuslaki

- Eduskunta säätää lait, jotka presidentti vahvistaa kolmen kuukauden kuluessa
- **Perustuslaki** (v.2000) on suomalaisen yhteiskunnan kivijalka: sisältää kansalaisten oikeudet ja velvollisuudet, vallankäytön perusteet ja vaaliasiat -> säätäminen ja muuttaminen vaikeampaa kuin tavallisen lain: tarvitaan yleensä 2/3 enemmistö (kiireelliseksi julistamiseen 5/6)
- **Tavallinen laki** saa alkunsa hallituksen esityksestä, kansanedustajan lakialoitteesta tai kansalaisten keräämästä aloitteesta (takana vähintään 50 000 kansalaista)
- Tavallisia lakeja säädetään yksinkertaisella enemmistöllä: yli puolet paikalla olevista kansanedustajista on saatava lakiesityksen taakse
- Lakeja valmistellaan **valiokunnissa** ja käsitellään kahdessa täysistunnossa: ensin päätetään lain sanamuoto ja sitten laki joko hyväksytään tai hylätään
- Lakia aletaan noudattaa, kun se julkaistaan **säädöskokoelmassa**
- **Asetukset** täydentävät ja tarkentavat voimassa olevia lakeja

Laki tuli hyväksytyksi yksinkertaisella enemmistöllä 101-90.

Oikeusjärjestys:

- Suomen oikeusjärjestyksen säädökset jaetaan **yksityiseen** ja **julkisoikeuteen**
- Yksityisoikeus säätelee yksityishenkilöiden välisiä suhteita, julkisoikeus valtion, kuntien ja viranomaisten toimintaa
- Rikos- ja prosessioikeus luetaan yleensä kuuluvaksi julkisoikeuteen
- Ylikansallinen oikeus: Euroopan unionin oikeus ja kansainväliset sopimukset kuuluvat oikeusjärjestykseen: esimerkiksi EU:n perussopimukset, Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus ja YK:n yleissopimus

Oikeustoimet ja oikeustoimikelpoisuus

- Oikeussubjektit (luonnolliset ja oikeushenkilöt) omaavat oikeuksia ja velvollisuuksia
- Oikeustoimi on tahdonilmaus tai teko, jolla on oikeudellisia (juridisia) vaikutuksia
- Luonnollinen henkilö on syntymästään alkaen oikeuskelpoinen
- Täysi oikeustoimikelpoisuus saavutetaan täysi-ikäisenä
- Oikeuskelpoisuus ja oikeustoimikelpoisuus päättyvät luonnollisen henkilön kuolemaan tai kuolleeksi julistamiseen
- Alle 18-vuotias henkilö on lain edessä **vajaavaltainen** ja hänellä tulee olla **edunvalvoja** (holhoojat)

- Myös oikeustoimikelpoinen voidaan julistaa vajaavaltaiseksi, jos hänen kykynsä tehdä päätöksiä oleellisesti heikkenee -> edunvalvojan määrääminen esimerkiksi dementikolle
- Vahingonkorvausvastuulla ei ole alaikäraja; alaikäinenkin voidaan tuomita korvauksiin tahallisesti aiheutetusta vahingonteosta: korvattavia vahinkoja ovat esine- ja henkilövahingot

YLEISET TUOMIOISTUIMET

Korkein oikeus	Käsittelee ennakkotapauksen luonteisia tapauksia, valitsee itse asiat
Hovioikeudet (5)	Käräjäoikeuden tuomioista tehdyt valitukset
Käräjäoikeudet (20) v. 2019	Rikos- riita- ja hakemusasiat

- Käräjäoikeudet ovat alioikeuksia
- Käräjäoikeuden johdossa on laamanni
- Hovioikeuden tuomio on sitova, korkein oikeus ottaa käsittelyyn noin 10 % haetuista tapauksista
- **Hallinnollisia** tuomioistuimia ovat hallinto-oikeus ja korkein hallinto-oikeus
- **Erityistuomioistuimia** ovat vakuutus-, markkina- ja työtuomioistuin
- Valtakunnanoikeus kootaan tarvittaessa käsittelemään ministeriä tai presidenttiä vastaan nostettua syytettä

Perheoikeus

- Suomessa on monenlaisia perheitä!
- Yleisin perhemuoto lapseton aviopari
- **Ydinperhe** koostuu vanhemmista ja lapsista (Suomessa noin kahdesta)
- Uusperheessä on lapsia edellisestä avioliitosta ja mahdollisesti yhteisiä lapsia
- Yksinhuoltajaperheessä on toinen vanhemmista, toista kutsutaan etävanhemmaksi
- Sateenkaariperheessä vanhemmat ovat samaa sukupuolta
- **Avioliiton solmiminen**
- Avioliittoon voidaan vihkiä kaksi täysi-ikäistä henkilöä, joilla ei ole avioesteitä
- Mahdollisia **avioesteitä**: alle 18 vuoden ikä (**lapsiavioliitot kielletty**), voimassa oleva avioliitto, lähisukulaisuus (serkut voivat avioitua keskenään)
- Kihlaus on perinteinen tapa, jolla ei ole juridisia vaikutuksia
- Jos avioesteitä ei ilmene, pari voidaan vihkiä avioliittoon (siviili tai kirkollinen vihkimys)
- Holhouksenalainen alainen henkilö voidaan vihkiä vain edunvalvojan luvalla
- Vihittävien oltava itse paikalla, vähintään kaksi todistajaa tarvitaan
- Sukunimestä tulee päättää: toisen puolison sukunimi yhteiseksi, omien sukunimien säilyttäminen tai yhdistelmänimi väliviivalla (myös keksitty uusi sukunimi mahdollinen)

Avioliiton arki

- Avioliitossa vallitsee **avio-oikeus** toisen omaisuuteen: sitä voidaan rajoittaa **avioehtosopimuksella** -> puolison avio-oikeus toisen omaisuuteen tai sen osaan tai tuottoon rajataan
- Avioehtosopimusta voidaan muuttaa tarvittaessa: se tulee allekirjoittaa ja todistaa oikeaksi (kaksi esteetöntä todistajaa). Avioehtosopimus tulee rekisteröidä maistraatissa.
- Avioehto ei tarvita, jos aviopuolisoiden varallisuudessa ei ole huomattavaa eroa
- Samaan aikaan vallitsee **omaisuuden erillisyyden** periaate
- Aviopuolisoilla voi olla omaa ja yhteistä omaisuutta ja velkaa: asunto, auto, opintovelka, asuntovelka jne.
- **Vallintarajoitus** tarkoittaa, ettei aviopuoliso voi ilman toisen lupaa myydä tai vuokrata yhteistä kotia tai siihen liittyvää omaisuutta (kalusteet, kesämökki, työvälineet ym.)

Kihlattia koskevassa asiassa voi kieltäytyä todistamasta.

Avioero

- Avioeroa haetaan kärjäoikeudelta (hakemusasia): toinen puolisoista tai yhdessä
- Syytä tai syyllistä ei etsitä
- Erohakemuksesta alkaa puolen vuoden pakollinen **harkinta-aika**: sitä ei tarvita, jos aviopari asunut vähintään kaksi vuotta erikseen (todistettava)
- Harkinta-aikana aviopari voi hakea vapaaehtoista sovittelua
- Harkinta-ajan jälkeen avioerohakemus täytyy vahvistaa tai se raukeaa
- Kärjäoikeus tuomitsee avioeroon, minkä jälkeen suoritetaan **omaisuuden ositus** ja päätetään lasten huoltajuudesta
- Lähtökohta on, että kumpikin puoliso saa erossa puolet yhteisestä netto-omaisuudesta (varoista vähennetään velat ja loppuosuus jaetaan tasan) ja pitää oman omaisuutensa (nimiperiaate)
- Varakkaampi puolisoista maksaa toiselle tasoituserän eli **tasingon**, jolloin omaisuuksien arvo on yhtä suuri
- Puolisot voivat jakaa erossa omaisuuden haluamallaan tavalla, mutta jos sopua ei synny, osituksen suorittaa kärjäoikeuden määräämä **pesänjakaja**
- Jos avioliitto päättyy puolison kuolemaan, lesken ei tarvitse maksaa tasinkoa kuolinpesälle

Avoliitto ja avoliitto

Avioesteiden tutkinta ja vihkiminen, 18 vuoden alaikäraja	Ei muodollisuuksia tai sopimuksia, ei alaikäraja
Avio-oikeus ja vallintarajoitus vallalla	Omaisuden nimiperiaate
Monia sukunimivaihtoehtoja	Oma tai yhteinen sukunimi
Puolison elatusvelvollisuus	Ei elatusvelvollisuutta
Avioerossa ositus ja tasinko	Hyvitys, jos avoliitto kestänyt vähintään 5 vuotta ja parilla yhteinen lapsi
Isyysolettama	Isyys tunnustettava erikseen jokaisen lapsen kohdalla
Adoptio-oikeus	Ei adoptio-oikeutta
Avioerosta päättää käräjäoikeus	Avioerosta päättävät avopuolisot

Lapsen oikeudet ja asema

- Avoliitossa **isysolettama**: aviomies lapsen isä, avoliitossa isyys täytyy erikseen tunnustaa lastenvalvojalla tai neuvolassa
- Lapselle voidaan antaa korkeintaan neljä etunimeä, joiden tulee olla **nimilain** mukaisia; ei esim. lasta halventava nimi
- Sukunimestä päättävät vanhemmat, jos heillä eri sukunimet: kaikilla saman perheen lapsilla on oltava sama sukunimi
- Aviopari voi hakea adoptiolasta Suomesta tai ulkomailta: 25 v. alaikäraja, sopivuus adoptiovanhemmiksi tutkitaan -> adoptiopäätöstä ei voi purkaa -> adoptiolapsella samat oikeudet ja asema kuin biologisilla lapsilla esimerkiksi perintöoikeus adoptiovanhempiinsa
- 15-vuotias voi muuttaa etunimeään kerran ilmoituksella väestörekisterinpitäjälle
- Sukunimeä voi muuttaa kerran kirjallisella ilmoituksella maistraattiin, seuraavalla kerralla vaaditaan perusteltu hakemus esimerkiksi sukunimen tavallisuus, hankala kirjoitusasu tai muu syy.
- 12 vuotta täyttäneeltä lapselta on kysyttävä mielipidettä häntä koskevissa päätöksissä, myös nimen muutos asiassa

Millaisia oikeuksia jokaisella lapsella on?

- Lapsen tulee saada aina hoivaa ja huolenpitoa osakseen
- Jos vanhemmat eivät pysty sitä antamaan, vastuu on yhteiskunnalla -> **huostaanotto, sijaisperhe**
- Nimioikeus (**statusvelvollisuus**): jos sukunimestä ei synny sopua, lapsi saa äidin sukunimen
- Oikeus isään: isyysolettama tai isyyden tunnustaminen
- Oikeus elatukseen 18 vuoteen saakka: senkin jälkeen kohtuulliset vaikkapa opintoihin liittyvät kustannukset
- Oikeus tavata etävanhempaa eron jälkeen: tapaamisoikeudesta sovitaan eron yhteydessä, lapsen etu etusijalla
- Oikeus perintöön: lapsi on **rintaperillinen** ja ensimmäinen perimysjärjestyksessä
- Vanhemmat ovat lapsensa huoltajia, ellei toisin määrätä -> päätöksenteko ja vastuunkanto lasta koskevista asioissa (= edunvalvonta) esimerkiksi uskonnosta ja koulusta päättäminen 18 vuoteen saakka
- Eron sattuessa lapsi voidaan määrätä **yksin- tai yhteishuoltajuuteen**: etävanhempi maksaa lapsesta elatusmaksua oman varallisuutensa ja lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla -> työtilanne, varallisuus, lasten erityistarpeet huomioidaan
- Etävanhemmalla yleensä tapaamisoikeus lapsiinsa; siitä sovitaan kirjallisesti. Tapaamisoikeus voidaan evätä, jos etävanhemman tapaaminen ei ole lapsen edun mukaista

Ikä tuo oikeuksia ja vastuita:

- **Vahingonkorvausvelvollisuus** ja oikeuskelpoisuus alkaa syntymässä ja päättyy kuolemaan

- Oppivelvollisuus alkaa 7-vuotiaana
- 15-vuotias voi solmia työsopimuksen, päättää omista palkkarahoistaan, hankkia mopokortin, muuttaa etunimensä ja erota kirkosta vanhempien luvalla.
- **Rikosoikeudellinen vastuu** alkaa 15 vuoden iässä: sitä nuorempi on syyntakeeton eikä voida tuomita rikoksesta
- 18-vuotiaana vanhempien huoltajuus päättyy, täysi-ikäinen henkilö on **oikeustoimikelpoinen**: voi tehdä erilaisia sopimuksia, solmia avioliiton, ottaa velkaa, äänestää ja asettua ehdolle vaaleissa jne.
- 18-vuotias voi erota kirkosta/liittyä kirkon jäseneksi omalla päätöksellään

Perintö ja testamentti

- Vainajan omaisuus jaetaan perimysjärjestyksen mukaisesti sukulaisten kesken: lapset, lapsenlapset, puoliso, vanhemmat, sisarukset, isovanhemmat ja muut sukulaiset
- Serkku ei peri mitään ilman testamenttia
- **Ennakkoperintö** on huomattava rahallinen tai muu lahja, jonka henkilö on lahjoittanut jollekin perillisistä
- Ennakkoperinnön arvo lisätään perittävään omaisuuteen ja vähennetään sen osuudesta, jolle se on lahjoitettu
- Viikkorahat tai syntymäpäivälahjat eivät ole tavallisesti ennakkoperintöä
- Vainajan omaisuuden ja velkojen kokonaisuutta sanotaan **kuolinpesäksi**: siihen ei saa kajota ennen **perunkirjoitusta** ja **perukirjan** vahvistamista
- Perunkirjoituksessa määritetään vainajan omaisuus ja velat (+laskut)
- Omaisuudesta vähennetään velat ja hautajaiskulut, loppuosa jaetaan perillisten kesken
- Lesken suoja: oikeus asua parin yhteisessä kodissa niin kauan kuin haluaa
- Perinnönjakoa ei ole pakko suorittaa, ellei joku rintaperillisistä sitä vaadi
- Perinnöstä voi kieltäytyä
- Perunkirjoitus on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa kuolemasta: asian hoitaminen on lähiomaisten vastuulla
- yli 20 000 euron suuruudesta perinnön osuudesta maksetaan valtiolle progressiivista **perintöveroa**

Mikä on testamentti?

- Yksipuolinen oikeustoimi, jolla vaikutetaan perinnönjakoon
- Testamentti on tekijänsä viimeinen tahto, jonka tulee täyttää **muotovaatimukset: kirjallinen tai suullinen hätätilatestamentti**, jossa vapaa sanamuoto, testamentti tulee allekirjoittaa ja päivätä ja kahden **esteettömän** henkilön tulee todistaa se
- Esteetön henkilö ei ole testamentin edunsaaja esimerkiksi rintaperillinen
- Todistajan ei tarvitse tietää testamentin sisältöä, mutta hänelle on kerrottava, että hän on todistamassa testamenttia

- Testamentti ei saa syntyä painostuksen tai kiristyksen tuloksena- se perustuu vapaaseen tahtoon
- Testamentilla ei voi tehdä rintaperillisiä tai leskeä perinnöttömäksi: leskelle kuuluu avio-oikeuden osa ja lapsille **lakiosa** perinnöstä
- Rintaperillisiä tulee kohdella testamentissa tasapuolisesti (mahdollinen ennakkoperintö huomioidaan)
- **Vapaan osan** verran voi testamentata vapaasti
- Jos henkilöllä ei ole perillisiä eikä testamenttia, koko omaisuus menee valtiolle
- Avo- tai aviopuolisot voivat määrätä omaisuudestaan keskinäisellä testamentilla lesken elintason varmistamiseksi

POHDI ja TUTKI:

- A) Mummon lipaston laatikosta löytyy kolme testamenttia- mitä niistä noudatetaan?
- B) Avioeron syytä ei kysellä sitä hakiessa. Pohdi, mistä johtuu, että vähintään joka kolmas avioliitto päättyy eroon?
- C) Missä tilanteissa avioliitto voi olla avioliittoa turvallisempi vaihtoehto?
- D) Selvitä, kenen vastuulla lapsi on avioliiton purkautuessa.
- E) Millaisissa tilanteissa ilmenee se, että vanhemmat ovat lapsensa huoltajia?

www.finlex.fi

Työoikeus

Työsuhde:

- Osapuolet työnantaja ja työntekijä
- Syntyy työsopimuksella: voi olla kirjallinen, sähköinen tai suullinen
- Työsopimuksen tulee noudattaa alalla vallitsevaa **työehtosopimusta (TES)**, jolla määritellään palkat ja muut etuudet
- Työsopimus voidaan solmia **määräajaksi** (esimerkiksi 1 vuosi) tai **toistaiseksi** (tulkitaan vakituiseksi työsuhteeksi)
- Työsopimuksessa määritellään työtehtävät, työaika, palkka ja muut työhön liittyvät yksityiskohdat (etuudet)
- Työsuhde voi alkaa koeajalla, jolloin kumpi tahansa osapuoli voi purkaa sen ilman irtisanomisaikaa asiallisin perustein

Työnantajan velvollisuudet työpaikalla

Työntekijän velvollisuudet

Maksettava sovittu palkka sovittuna päivänä (TES)	Tehtävä työ parhaan taitonsa mukaan huolellisesti
Huolehdittava työntekijöiden työturvallisuudesta (+vakuutus)	Noudatettava annettuja ohjeita ja määräyksiä
Noudatettava tasa-arvolakia	Tultava työhön ajoissa, noudatettava työaikoja
Puututtava työpaikkakiusaamiseen ja ahdisteluun	Käyttäytyttävä asiallisesti muita kohtaan työpaikalla
Kohdeltava työntekijöitä tasa-arvoisesti	Oltava paljastamatta liikesalaisuuksia ja pidättäytyttävä osallistumasta kilpailevaan toimintaan

Nuori työntekijä:

- On iältään 15-18 -vuotias
- 15-vuotias voi solmia/purkaa työsopimuksen ja päättää oman palkkansa käytöstä
- Vanhemmilla oikeus purkaa työsopimus alle 18-vuotiaan lapsen puolesta (jos työskentely haittaa koulunkäyntiä tms.)
- Jos oppivelvollisuus on suoritettu, 15-vuotias voi solmia vakituisen työsuhteen
- Ei saa työskennellä liian vaativissa, vaarallisissa tai vastuullisissa tehtävissä (esim. työskentely vainajien parissa, räjähteiden parissa)
- Ei saa tehdä lainkaan yötyötä (klo 22 jälkeen)
- Saa tehdä vain rajallisesti ylitöitä omasta halustaan
- Saa tehdä työtä, joka ei haittaa hänen fyysistä tai psyykkistä kehitystään ->lepoaikaa varattava!
- 14-vuotias voi tehdä osan lomastaan kevyttä työtä huoltajan luvalla (klo 8-20 välinen työaika)
- Nuorempikin lapsi voi työskennellä satunnaisesti esimerkiksi teatterissa, konsertissa tms.

Nuoret ovat vaaravyöhykkeessä pimeän työn teettämisen ja tekemisen suhteen, koska työpaikoista on pulaa ja monet nuoret eivät tunne oikeuksiaan tai osaa pitää niistä kiinni. Myös maahanmuuttajat saattavat työelämässä joutua hyväksikäytetyiksi.

Tutustu oheiseen artikkeliin liittyen kampanjaan **Harmaa talous -musta tulevaisuus**

<https://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/ala-suostu-pimeaan-tyohon>

Työsuhteen päätyminen

- Määräaikainen työsuhde päättyy sovitusti, kun työsuhde päättyy
- Toistaiseksi voimassa oleva työsuhde voidaan purkaa tai irtisanoa kesken työsuhteen
- Purkamisen merkitsee työntöön loppumista heti, irtisanomiseen sisältyy aina **irtisanomisaika**

- Ennen irtisanomista on selvitettävä mahdollisuus uudelleenkoulutuksesta tai sijoittamisesta toisiin työtehtäviin tai samoihin tehtäviin toiselle paikkakunnalle
- Irtisanomisajan pituus riippuu työsuhteen kestosta ja on aina pidempi, jos työnantaja irtisanoo työsuhteen kuin työntekijän irtisanoessa sen
- Irtisanomisaikana on tehtävä työt entiseen tapaan ja siltä maksetaan myös sovittu palkka
- Uuden työpaikan voi ottaa vastaan, jos sitä tarjotaan irtisanomisajan aikana

Työsuhteen irtisanominen

Työsuhteen purkaminen

Taloudelliset ja tuotannolliset syyt=työ vähenee	Väkivaltainen käytös työpaikalla muita kohtaan
Työtehtävien laiminlyönti tai huono työn jälki	Työturvallisuuden vaarantaminen, työtehtävien laiminlyönti
Piittaamattomuus työajoista	Alkoholin nauttiminen työpaikalla tai humalatila
Viikon poissaolo työstä ilman lupaa tai ilmoitusta	Toistuva poissaolo työstä luvatta
Epäasiallinen käytös, liikesalaisuuksien kertominen	Kilpaileva toiminta työnantajan tappioksi

- Myös työntekijä voi purkaa työsuhteen, jos palkanmaksu on myöhässä tai työnantaja käyttäytyy työntekijää kohtaan väkivaltaisesti tai vaarantaa hänen turvallisuutensa
- Koeaikana kumpikin osapuoli voi purkaa työsuhteen asiallisin perustein
- Työntekijää **EI** saa irtisanoa, jos hän on sairauslomalla, raskaana, äitiys- isyys- tai vanhempainvapaalla
- Lakkoon osallistuminen tai omat mielipiteet (uskonto, politiikka) **EI** ole irtisanomisperuste
- Ennen irtisanomista voidaan työntekijöitä **lomauttaa** palkattomalle lomalle, jolloin työsuhdetta ei tarvitse katkaista (esimerkiksi taloudellisen laman aikana)

- Työntekijöitä tulee kohdella asiallisesti heidän kulttuurillista taustaansa kunnioittaen. Työhönotossa kansallisuuteen, rotuun, kieleen, vammaisuuteen tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä on laissa kielletty.

POHDI ja TUTKI

- Miksi nuoren työntekijän työntekoa säädellään erityisillä laeilla?
- Onko palkanmaksun viivästyminen riittävä peruste työsuhteen purkamiselle? Perustele.
- Pekka halusi ostaa kesätyöstä saamallaan palkalla naapurin Kallen mopon. Äiti oli asiasta eri mieltä ja vaati Pekkaa tallettamaan rahat lukion käymistä varten. Kumman puolella laki on asiassa?

D) Ota selvää, millainen työtodistus on ja saako siihen laittaa merkintää työntekijän ahkeruudesta ja käytöksestä.

E) Laadi neljän kohdan muistilista ensimmäiseen kesätyöhön menevälle lukiolaiselle.

Kuluttajansuoja ja tekijänoikeudet

Tuotteen ja palvelun virhe

- **Kuluttajansuojalaki** suojelee ja säätelee kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisiä sopimuksia: laki suojelee heikompa osapuolta eli asiakasta
- Jos elinkeinonharjoittajat tai kuluttajat käyvät keskenään kauppaa, sitä säätelee **kauppalaki**
- Tuotteessa on virhe, jos se ei laadultaan, määrältään tai käyttötarkoitukseltaan vastaa sitä mistä on sovittu tai mitä on luvattu. Jos tuote ei sovellu käyttötarkoitukseensa, siitä puuttuvat käyttö- kokoamis- tai hoito-ohjeet, sitä pidetään tuotteen virheenä.
- Palvelussa on virhe, jos se ei vastaa tilattua ja luvattua, jos palvelun toimittaminen viivästyy huomattavasti tai sen hinta poikkeaa oleellisesti arvioidusta hinnasta (yli 15 %)

Normaalilla hinnalla ostettu virheetön tuote voidaan palauttaa ja vaihtaa toiseen tuotteeseen tai kauppa voidaan purkaa. Lähde: Pixabay.

Kuluttaja voi virheen sattuessa:

- Kääntyä tuotteen/palvelun myyneen yrityksen puoleen ja vaatia virheen korjaamista, uutta vastaavaa tuotetta tai hinnan alentamista (kuitti!)
- Jos mikään muu ei auta, kauppa voidaan purkaa
- Vedota **tuotevastuulakiin** ulottaa vastuun myös valmistajalle (joskus hankala selvittää/saada yhteyttä esimerkiksi verkkokauppa)
- Vaatia vahingonkorvausta, jos virhe on aiheuttanut taloudellisia menetyksiä tai vaikuttanut terveyteen (kivi karkkipussissa ->hammas poikki)
- Jos myyjä kiistää virheen, asian voi viedä kuluttajaneuvontaan -> ehdotus asian sopimisesta -> kuluttajariitalautakunta -> kärjäoikeus

Kärjäoikeus	Tuomio asiassa
Kuluttajariitalautakunta	Ratkaisusuositus asiaan
Kuluttajaneuvonta	Maksutonta neuvottelua-apua, neuvontaa
Myyjä tai palvelun tarjoaja	Neuvottelu- asian sopiminen

Koti- ja etämyynti:

- Kotimyyntissä kauppa syntyy ostajan työpaikalla tai kotona
- Myyjän annettava tiedot myytävästä tuotteesta ja omat yhteystiedot
- 14 vuorokauden harkinta-aika, jonka jälkeen kauppa vahvistetaan tai puretaan
- Etämyyntissä ostaja ja myyjä eivät fyysisesti kohtaa toisiaan (nettikauppa, puhelinmyynti)
- 14 vuorokauden palautusoikeus (poikkeuksin)
- Perutusta koti- tai etämyyntikaupasta tulee tehdä peruuttamisilmoitus
- Lue artikkeli asuntokauppaan liittyvistä valituksista
- <https://www.asuntokaupanvirheet.fi/reklamaatio-eli-virheilmoitus>

Tekijänoikeudet

- Koskettavat luovan työn tekijän kuten muusikon, oppikirjailijan, taidemaalarin tai elokuvaohjaajan oikeutta teokseensa
- **Immateriaalioikeutta**= teoksen tekijä voi hyötyä teoksestaan
- Itse teos on tekijänoikeuden suojaama, mutta ideoita tai aiheita ei kukaan omista
- Tekijänoikeudet jakautuvat taloudellisiin ja moraalisiin oikeuksiin
- Tekijänoikeudet voi myydä, testamentata
- Taloudelliset oikeudet merkitsevät, ettei kukaan toinen kuin teoksen tekijä voi rahallisesti hyötyä siitä
- Kopioiminen, tallentaminen ja julkinen esittäminen rajattu tarkasti (vrt. koti -koulu)
- Teoksen muunteluun tarvitaan tekijän lupa
- Moraaliset oikeudet liittyvät teoksen ja tekijän kunnioittamiseen: tekijän nimi tulee mainita sitä lainattaessa eikä teosta saa muunnella tekijää loukkaavalla tavalla
- Koulujen opiskelijoilla on tekijänoikeus omiin töihinsä -> julkaiseminen vain opiskelijan luvalla

- Opettajalla on oikeus päättää laatimistaan opetusmateriaaleista ja niiden luovuttamisesta julkiseen käyttöön

Mitä on piratismi?

1. Luvaton suojatun materiaalin välittäminen internetissä (MP3-tiedostojen jako ja lataaminen vertaisverkko-ohjelmilla)
2. Luvaton teosten valmistaminen muuhun kuin yksityiseen käyttöön (esim. oman levykokoelman kopioiminen p2p-tiedostonjako-ohjelmalla)
3. Piraattitalenteiden maahantuonti ja teoskopioiden myyminen edelleen on piratismia

Kuinka kauan tekijänoikeudet pätevät?

- Lähtökohtaisesti tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta tekijän kuoleman jälkeen
- Jos teoksella on useita tekijöitä, suoja-aika lasketaan viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuoden päättymisestä

Seuraamukset lain rikkomisesta:

- Tekijänoikeusrikkomuksesta voi seurata sakkorangaistus (esimerkiksi tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta valmistaa teoksesta kappaleen tai saattaa teoksen yleisön saataville)
- Tekijänoikeusrikoksesta voi seurata enintään kaksi vuotta vankeutta (esimerkiksi netissä musiikin tai elokuvan levittäminen)
- Lisäksi tekijänoikeuksia rikkonut henkilö voi joutua maksamaan vahingonkorvausta

POHDI ja TUTKI

A) Arttu kopioi ostamastaan tietokonepelistä kolme kopiota ja kauppasi ne kavereilleen sopuhintaan.

Oliko Artun toiminta laillista?

B) Peruskoulun ruotsin kielen lehtori Pirjo halusi säästää koulun varoja ja tilasi kustantajalta vain yhden työkirjan, josta hän otti oppilailleen kopioita tarpeen mukaan. Toimiko Pirjo oikein vai väärin?

C) Lukion uusi biologian lehtori Otso halusi palkita opiskelijoita ahkeroinnista ja esitti heille koulun salissa suositun elokuvan suoratoistopalvelun kautta. Oliko Otson toiminta lain mukaista?

D) Taiteilija Miina sai uuteen tilateokseen idean tunnetun suklaatehtaan tuotteesta, jota hän mukaili oman näkemyksensä mukaan. Oliko suklaatehtaalla mahdollista vaatia teoksen poistamista näyttelystä tai vaatia vahingonkorvausta?

Oliko suklaatehtaalla mahdollista vaatia teoksen poistamista näyttelystä tai vaatia vahingonkorvausta?

www.kuluttaja.fi www.kopiraittila.fi

Rikos ja rangaistus

Rikos:

- On lainvastainen teko, jolla on rikoslaissa mainitut tunnusmerkkinsä
- Rikosilmoituksen voi tehdä sähköisesti tai poliisilaitoksella
- Jää rankaisematta, jos tunnusmerkit eivät täyty tai tekijä on syyntakeeton tai alle 15-vuotias
- Jää rankaisematta, jos se voidaan tulkita vahingoksi tai hätävarjelukseksi tai se tehtiin pakkotilassa

- Voi olla myös rikoksen suunnittelu ja yritys -> lievemät rangaistukset
- Rikoksella voi olla monia tekijöitä: päätekijä (suorittaja), rikoskumppani, avustaja ja yllyttäjä
- **Rikosasian käsittely:**
- **Esitutkinta:** poliisi suorittaa, mahdollisuus käyttää **pakkokeinoja** (verikoe, kotietsintä, matkustuskielto, rikoksesta epäillyn pidättäminen, telekuuntelu jne.)
- Poliisi luovuttaa esitutkimateriaalin **syyttäjälle**, joka harkitsee, pitääkö asiassa nostaa syyte (ylittyykö syytekynnys)
- Jos rikos on vähäpätöinen, tekijä nuori/ensikertalainen tai osapuolet sopivat asiasta, syyttäjä voi tehdä syyttämättäjäätämispäätöksen (huom! Poikkeuksena ns. asianomistajarikos)
- Haastehakemus toimitetaan kärjäoikeuden kansliaan
- Asia käsitellään **kärjätuomarin** johdolla oikeussalissa; esine- ja henkilötodistelu
- Todistamisesta voi kieltäytyä vain, jos asia koskettaa lähiomaista (lapsi, sisko, avopuoliso...)
- Valehtelusta voi seurata todistajalle jopa vankeusrangaistus: todistajan tulee kertoa koko totuus asiassa, mutta itseään vastaan ei tarvitse todistaa. Liike- tai ammattisalaisuuksia ei tarvitse paljastaa, ellei siihen erityisesti velvoiteta.

www.oikeus.fi

Vankilat ovat suljettuja tai avovankiloita. Vankimäärät Suomessa ovat laskeneet, koska muita rangaistusmuotoja on tullut vankilan rinnalle. Huolestuttavaa on se, että vankiloissa on paljon rikoksen uusijoita. Lähde: Pixabay.

Rangaistukset

Rikesakko	Kiinteä sakko lievistä rikkomuksista
Päiväsakko	Määrä vaihtelee tulojen mukaan
Yhdyskuntapalvelu	Max. 8 kuukauden vankeus muutetaan palkattomaksi työksi (20-200 tuntia)
Ehdollinen vankeusrangaistus	Max. Kahden vuoden vankeus tai alle 18-v. Rikos tuomitaan ehdollisena -> koeaika 1-3 vuotta

Vankeus	Määräaikainen (14 pv-12 v.) tai elinkautinen, josta mahdollista päästä ehdonlaiseen vapauteen kun 2/3 kärsitty -> koeaika
Valvontarangaistus	Korvaa lyhyen ehdottoman tuomion, kesto max. 6 kk. Tekninen valvonta esim. nilkkapanta

Rikoksen muut seuraamukset

- Rikoksella saavutettu hyöty ja rikosentekovälineet menetetään
- Vahingonkorvaukset (aineelliset, henkilövahingot)
- Ajokielto, lähestymiskielto
- **Rikosrekisterimerkintä** -> säilyy vuosia, voi vaikuttaa työpaikan saantiin jne.
- Maineen menetys (rikosoikeuden istunnot pääosin avoimin ovin, media kertoo rikoksista)

Rikosta voidaan sovittaa

- Asioiden käsittely kärjäoikeudessa voi venähtää
- Osapuolille tarjotaan vapaaehtoista, maksutonta sovittelua ulkopuolisen sovittelijan johdolla
- Sovittelija ei ole lainoppinut, vaan asiaan koulutettu maallikko
- Ehdotuksen sovittelusta voi tehdä uhri, rikoksesta epäilty, alaikäisen vanhemmat, poliisi, syyttäjä tai sosiaaliviranomainen
- Edut: säästetään aikaa ja rahaa, tekijä ja uhri voivat tavata toisensa vähemmän muodollisesti, sovittelu voi johtaa rangaistuksen lievenemiseen tai siitä luopumiseen, vähentää ruuhkaa kärjäoikeudessa
- Henkirikoksia ei voida sovittaa

Riita-asian käsittely:

- Kärjäoikeus käsittelee **rikos- riita- ja hakemusasioita**
- Riita-asioissa on kysymys yksityisten ihmisten tai yritysten erimielisyyksien ratkaisemisesta puolueettomasti tuomioistuimessa. Kysymys voi olla esimerkiksi vahingonkorvauksesta, perintöriidasta, kaupan purkamisesta, tai huoneiston vuokrasta.
- Kärjäoikeudet antavat ulosottokelpoisia tuomioita myös riidattomissa velkomis- ja häätöasioissa.
- Riita-asia tulee vireille, kun kantajan lähettämä kirjallinen haastehakemus saapuu kärjäoikeuden kansliaan. Haastehakemuksen voi lähettää myös sähköisesti.
- Riita-asia käsitellään yleensä yhden tuomarin istunnossa. **Valmisteleavassa istunnossa** riidan osapuolet selvittävät asiaa omasta näkökulmastaan ja riita voidaan sopia
- **Pääkäsittelyn** aluksi puheenjohtaja kertoo, mihin asian valmistelussa on päädytty ja mitä osapuolet ovat vaatineet.
- Sen jälkeen kantajan ja vastaajan vuorollaan pitää tarkemmin perustella vaatimuksensa.

- Istunnossa käydään läpi kirjalliset todisteet ja kuullaan todistajia.
- Pääkäsitely päättyy asianosaisten loppulausuntoihin, joissa he esittävät mielipiteensä siitä, kuinka asia tulisi ratkaista
- Riita-asiassa ratkaisu annetaan joko heti istunnon jälkeen tai myöhemmin kansliassa, jolloin ratkaisu on siellä asianosaisten luettavissa.
- Ratkaisu toimitetaan pyynnöstä asianosaisille, esimerkiksi sähköpostilla.
- Ratkaisun nimi on **tuomio tai päätös**.
- Mikäli ratkaisuun ei haeta muutosta, se tulee lainvoimaiseksi.
- Tuomion täytäntöönpanossa voidaan tarvittaessa käyttää ulosottoa

www.oikeus.fi

POHDI ja TUTKI:

- A) Mitä tuomioistuinten riippumattomuudella Suomessa tarkoitetaan?
 B) Mitä muita vaihtoehtoja rangaistuksissa on sakon ja vankeuden lisäksi?
 C) Ota selvää, miten elinkautisesta voi hakea armahdusta.
 D) Millaisia etuja sovittelun käytöstä on rikosasian yhteydessä?
 E) Mitä eroa on hätävarjelulla ja hätävarjelun liioittelulla?

Loppukertaus. Valitse sopivin vaihtoehto. Oikea rivi kertausmateriaalin lopussa.

- Suomessa toimii alioikeuksina:
 a) viisi hovioikeutta b) 20 kärjäoikeutta c) korkein oikeus
- Rikosoikeudellinen vastuu alkaa:
 a) 15 vuoden iässä b) oikeustoimikelpoisuuden myötä c) 18 -vuotiaana
- Kuka on lapsen edunvalvoja?
 a) sosiaaliviranomaiset b) tehtävään määrätty edunvalvoja c) lapsen vanhemmat
- Mitä muistat 15-vuotiaan saamasta palkasta?
 a) siitä maksetaan veroa kuten muidenkin palkoista b) nuori saa itse käyttää palkkansa, miten tahtoo
 c) osa palkasta täytyy antaa vanhemmille
- Mikä seuraavista töistä on alle 18-v. nuoren osalta kiellettyä?
 a) työ teurastamolla b) mansikoiden poiminta c) kaikki työ mihin liittyy rahan käsittelyä
- Työtodistuksessa: a) saa olla vain myönteinen arvio työtaidosta ja käytöksestä b) saadaan kuvailla työntekijää ja työsuhteen loppumisen syytä c) ei saa arvioida työtaitoa ilman pyyntöä asiasta
- Nimilain mukaan: a) avopuolisilla ei voi olla yhteinen sukunimi b) lapselle ei voida antaa yhdistelmäsukenimeä c) aviopuolisoiden on mahdollista keksiä itselleen uusi sukunimi
- Vallintarajoitus tarkoittaa, että: a) avopuolisot saavat pitää erossa oman omaisuutensa b) aviopuoliso ei saa vuokrata ilman toisen lupaa perheen kesäasuntoa muille c) kumpikin saa käyttää avioliitossa kummankin henkilökohtaisia tavaroita kuin omiaan

9. Rikesakko: a) on bruttotulojen perusteella määriteltävä sakko b) on poliisin määräämä samansuuruinen sakko kaikille c) voidaan määrätä käräjäoikeuden tuomiolla
10. Elinkautinen vankeusrangaistus: a) kestää periaatteessa elämän loppuun asti b) kestää 12 vuotta c) päättyy aina armahdukseen
11. Käräjäoikeuden johtavaa tuomaria sanotaan nimellä: a) päällikkö b) laamanni c) käräjätuomari
12. Oppikirjojen kopiointi koulun kopiokoneella: a) on sallittavaa, jos koulun talous on tiukilla b) on tekijänoikeusrikkomus c) on maan tapa
13. Mikä seuraavista ON avioeste: a) alle 18 vuoden ikä b) sama sukupuoli c) serkkusuhde
14. Testamentin muotovaatimuksista kannattaa muistaa, että: a) testamentilla tulee olla maistraatin hyväksyntä b) todistajien tulee olla esteettömiä c) testamentin on oltava aina kirjallinen
15. Perinnöstä: a) maksetaan aina perintöveroa valtiolle b) ei tarvitse maksaa perintöveroa, jos perittäjä on rintaperillinen c) ei makseta veroa, jos perinnön suuruus ei ylitä 20 000 euroa

YH4-kurssiin liittyviä ylioppilastehtäviä

- Miten riita-asian oikeuskäsittely etenee? (kevät 2017)
- Miten yhtäältä lapsen isyys ja toisaalta huoltajuus määräytyvät Suomen lain mukaan? (kevät 2016)
- Millä edellytyksillä Suomen kansalainen on oikeuskelpoinen ja toimintakelpoinen (oikeustoimikelpoinen)? (kevät 2014)
- Miten rikos- ja riita-asian oikeuskäsittely eroavat toisistaan? (syksy 2011)
- Mitä avio-oikeus tarkoittaa, ja mitä yhteiskunnallisia päämääriä avio-oikeus palvelee? (syksy 2017)
- Myymälävarkaus (20 p.) 14-vuotias Aleks, hänen kaverinsa 18-vuotias Toni sekä tämän 16-vuotias tyttöystävä Emma ovat marketissa alkoholijuomien osastolla. Tonilla on ”jano”, ja hän kääntää Aleksia työntämään 12 oluttolkin ”mäyräkoirapakkauksen” mukanaan olevaan kassiin ja kävelemään kassan ohitse maksamatta. Kun Aleks kieltäytyy, Tonin tyttöystävä Emma ilkkuu Aleksille, että tämä on pelkuri, ja vaatii tekemään, kuten Toni kääntää. Lopulta Aleks suostuu, mutta myymäläetsivä ottaa koko kolmikokki kiinni heti kassan jälkeen. Kiinniottilanteessa Aleks pudottaa kassinsa lattialle ja osa tölkeistä vahingoittuu. Myös myymäläetsivän silmälasit rikkoutuvat tilanteessa. Arvioi nuorten toimintaa oikeudelliselta kannalta. (kevät 2019)
- Tarkastele määräaikaisen ja toistaiseksi voimassa olevan vuokrasopimuksen eroja vuokranantajan ja vuokralaisen kannalta. (kevät 2016)
- Mitä velvollisuuksia ostajalla on, kun hän ostaa asunnon vanhasta kerrostalosta? (kevät 2015)
- Mitä oikeusturvakeinoja kansalaisella on, kun hän katsoo viranomaisen toimineen väärin tai vastoin hänen oikeuksiaan? (kevät 2009)
- Vertaile avioliiton ja avoliiton yhtäläisyyksiä ja eroja oikeudelliselta kannalta. (20p.) (syksy 2018)
- Millaisin perustein työsopimus voidaan irtisanoa, entä purkaa? Tarkastele asiaa sekä työntekijän että työnantajan kannalta. (20p.) (syksy 2018)
- Millaisiin toimenpiteisiin omaisten tulee ryhtyä, kun heidän läheisensä kuolee? Tarkastele asiaa oikeudelliselta kannalta. (kevät 2011)

Loppukertausten oikeat rivit kurseittain:

YH1: 1.b.2.c.3.b.4.c.5.b.6.a.7.b.8.b.9.b.10.a.11.b.12.c.13.c.14.c.15.c.16.b.17.c.18.a 19.a 20.b

YH2: 1.c 2.c 3.b 4. b 5.a 6. b 7.a 8.c 9.a 10.c 11.b 12a 13.a 14.c 15.a 16. a 17.b 18. a 19.c
20. b

YH3: 1.b 2. b 3.a 4.c 5.b 6. a 7. c 8.b 9. a 10.b 11. b 12.c 13. b 14. B 15.b

YH4: 1.b 2.a 3.c 4.b 5.a 6.c 7. c 8.b 9.b 10. a 11.b 12.b 13.a 14.b 15.c

Kuvalähteet: Wikipedia, Eduskunta, Pixabay ja Jari Ukkosen omat valokuvat.

